

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku
Sveučilište u Dubrovniku
Zaklada Caboga Stiftung
Grad Dubrovnik

KNJIGA SAŽETAKA I PROGRAM

Četvrta kroatološka konferencija
Dubrovnik u hrvatskoj povijesti

Ljetnikovac Bunić-Kaboga, Batahovina bb,
Dubrovnik, 16. XI. 2015. – 18. XI. 2015.

Hrvatski studiji, Zagreb – Dubrovnik, 2015.

Četvrta kroatološka konferencija: Dubrovnik u hrvatskoj povijesti,
16. XI. 2015. – 18. XI. 2015., Dubrovnik. Knjiga sažetaka i pro-
gram. Ur. Mario Grčević, Nenad Vekarić. Hrvatski studiji: Zagreb –
Dubrovnik. 2015.

ISBN 978-953-7823-49-8

Četvrta kroatološka konferencija
DUBROVNIK U HRVATSKOJ POVIJESTI
Ljetnikovac Bunić-Kaboga, Batahovina bb, 20 000 Dubrovnik
16. XI. 2015. – 18. XI. 2015.

PROGRAM

16. XI. 2015.

9.00 – 9.15

Otvorenje konferencije

Predsjedaju: Mario Grčević – Nenad Vekarić

Pozdravni govori

Josip Talanga (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu)

Matko Vetma (Zaklada Caboga Stiftung)

9.15 – 10.30

Slavica Stojan

Stari pisci hrvatski u ljetnikovcima Rijeke dubrovačke

Stanislav Tuksar

Od Lamberta Courtoysa do Ludomira Rogowskog: četiri stoljeća glazbenih migracija kao identitetskoga obilježja dubrovačke glazbene kulture

Marko Petrak

Vladarske *laudes* u Dubrovniku (XII.–XIX. stoljeće)

Lovro Kunčević

Politički i kulturno-lingvistički aspekti dubrovačkoga kolektivnoga identiteta (XIV.–XVII. stoljeće)

Antun Pavešković

Vetranović i Držić – politički modeli raguzeizma

10.30 – 10.40

Nikolina Dominković (sopran) – Margit Cetinić (glasovir)

Vuprem oči (međimurska narodna pjesma), *Mletačke elegije: Na gondoli* (Ivan Zajc)

10.40 – 11.00 *Rasprava i stanika*

SEKCIJA 1.

11.00 – 12.30

Predsjedaju: Relja Seferović – Mateo Žagar

Jadranka Gvozdanović
Razvoj hrvatskoga jezika u Dubrovniku

Mateo Žagar – Kristian Paskojević
Dubrovačka i(li) srpska ćirilička (diplomatska) minuskula?

Relja Seferović
Jezikoslovni interesi u klasičnoj dubrovačkoj historiografiji

Darija Gabrić-Bagarić
Ljekaruše, biljoslovni imenici, herbariji – književni tekstovi ili primjeri pismenosti

Nenad Vekarić
Utjecaj klanovske pripadnosti na izbor osobnih imena dubrovačke vlastele

Domagoj Vidović
Osobna imena u Dubrovniku i njegovu okružju

12.30 – 13.30 *Rasprava i stanika s domjenkom*

13.30 – 13.55

Gordana Vetma
Ljetnikovac Bunić-Kaboga

Nikolina Dominković (sopran) – Margit Cetinić (glasovir)
U lovu je mjesec na sunce, Vjerujem dragi (Dora Pejačević)

14.00 – 15.00

Predsjedaju: Marinko Šišak – Tamara Tvrković

Tamara Tvrković
Svi putevi vode u ... Dubrovnik – povezivanje sjevera i juga i hrvatski barokni slavizam

Marinko Šišak
Dubrovački republikanizam i njegova uloga u tradiciji hrvatskoga republikanizma

Rina Kralj-Brassard
Više od milosrđa: Dubrovnik u svjetlu socijalno-zdravstvenih institucija i mjera

Irena Ipšić – Ivana Lazarević
Dubrovački katastri: tijek razvoja i mogućnosti istraživanja

15.00 – 15.30 *Rasprava i stanika*

15.30 – 16.15

Predsjedaju: Robert Bacalja – Stjepan Matković

Nikola Tolja

Dubrovački Srbi katolici od pojave do prerastanja u politički i kulturni pokret

Robert Bacalja

Svećenici u kulturi i književnosti u Dubrovniku na razmeđu XIX. i XX. stoljeća

Stjepan Matković

Senatori o statusu Dubrovnika uoči Drugoga svjetskog rata

SEKCIJA 2.

11.00 – 12.30

Predsjedaju: Stipe Kutleša – Snježana Paušek-Baždar

Marina Perić Kaselj – Aleksandar Vukić

Dubrovčani u Južnoj Americi: iseljavanje, utjecaji, identiteti

Stipe Kutleša

Ruđer Bošković u hrvatskoj i svjetskoj znanosti, kulturi i povijesti

Snježana Paušek-Baždar

Bernard, Mato Ksaver i Mato Lujo Zamanja u hrvatskoj prirodoslovnoj baštini

Luciana Boban – Ana Taraba

Filozofija u stihovima Benedikta Staya

Ivana Klinčić

Vladimir Koščak kao istraživač dubrovačke povijesti

Lidija Bogović – Jasmina Pavić

Dubrovački kroničar Sebastian Slade

12.30 – 13.55 *prema 1. sekciji*

14.00 – 15.00

Predsjedaju: Katja Bakija – Pavao Knezović

Katja Bakija

Pucićeva *Slavjanska antologija iz rukopisih dubrovačkih pjesnikah* –
prva tiskana zbirka starijega dubrovačkoga pjesništva

Alojzije Jembrih

Dubrovački pisci u Zagrebu u doba ilirizma

Pavao Knezović – Petar Ušković Croata

Ferićeve vizije naše književnosti u poslanici M. Denisu

Četvrta kroatološka konferencija: Dubrovnik u hrvatskoj povijesti, 16. XI. 2015. – 18. XI. 2015.
KNJIGA SAŽETAKA I PROGRAM

Ivana Brković
Sveta Katarina Sijenska u dubrovačkoj književnoj kulturi XVII. stoljeća

15.00 – 15.30 *Rasprava i stanika*

15.30 – 16.15

Predsjedaju: Tatjana Mićević-Đurić – Antonija Zaradija Kiš

Tatjana Mićević-Đurić – Beat Čolak
Freske u crkvi Gospe od Lužina u Stonu

Antonija Zaradija Kiš
Vlaho Bukovac i životinje: uz 160. obljetnicu rođenja

Borana Morić-Mohorovičić – Andrea Car
O matičnim knjigama *Nahodišta* u Dubrovniku

17.00

Obilazak Dominikanskoga samostana u Dubrovniku.
Samostanom vodi Stjepan Krsić.

18.30

Večera u restoranu Orhan, Ulica od Tabakarije 1, Dubrovnik.

17. XI. 2015.

9.00 – 10.00

Obilazak zidina Grada Dubrovnika – ljubazno omogućuje Društvo prijatelja dubrovačke starine. *Zidinama vodi Slavica Stojan.*

SEKCIJA 1.

10.45 – 12.00

Predsjedaju: Amir Kapetanović – Vinicije B. Lupis

Amir Kapetanović
Dubrovnik kao nosivi stup hrvatskoga jezičnoga objedinjavanja

Stjepan Krsić
Dubrovački dominikanac Rajmund Džamanjić
kao autor prvoga hrvatskoga pravopisa (1639.)

Vjera Katalinić
Glazba u dubrovačkim plemićkim obiteljima XVIII. i ranoga XIX. stoljeća

Vinicije B. Lupis
Prilog Dubrovnika i njegove šire okolice
hrvatskim kulturnim vezama s hispanoameričkim svijetom

Mirjana Polić Bobić
Hrvatski i navlastito dubrovački izvori za poznavanje Osmanskoga Carstva
u španjolskom putopisu *Putovanje po Turskoj (Viaje de Turquía)*

12.00 – 12.45 Rasprava i stanka s domjenkom

12.45 – 14.00

Predsjedaju: Andrijana Kos-Lajtman – Ljiljana Marks

Ljiljana Marks
Dubrovnik u zrcalu usmenih priča

Tihomil Maštrović
Ivo Vojnović izvan Dubrovnika

Lada Muraj
Dramski opus Marina Držića na stranim pozornicama:
između kulturalnog okružja i kulturalne apropiacije

Georg Holzer
O Držićevoj »Hekubi«

Andrijana Kos-Lajtman
Diseminacija motiva Jaše Dubrovčanina/Dalmatina – tri autorska pristupa

SEKCIJA 2.

12.45 – 14.00

Predsjedaju: Anita Peti-Stantić – Sanja Vulić

Anita Peti-Stantić
Klasici i jezici: Dubrovnik u središtu

Branka Grbavac
Dubrovački notarijat u kasnom srednjem vijeku
s posebnim osvrtom na djelovanje Ivana Conversinija

Sanja Vulić
O jeziku Vice Petrovića

Diana Stolac
Napomene Šime Starčevića o gramatici hrvatskoga jezika Franje Appendinija

Ivana Lovrić Jović
Je li *ljubav* bitna ako nije *amor*? – Pretpostavke za rječnik dubrovačkoga govora

13.45 – 14.30 Rasprava i stanka s domjenkom

SEKCIJA 1.

14.30 – 15.30

Predsjedaju: Dubravko Lovrenović – Marinko Marić

Dubravko Lovrenović
Dubrovnik kao indikator bosanske “hereze”
(Bog “dubrovački” i Bog “bosanski”)

Marinko Marić
Dubrovčani – biskupi Trebinjsko-mrkanske biskupije

Marijan Sivrić
Migracije iz Hercegovine i Bosne na prostore Dubrovačke Republike
i dubrovačka povijesna vrela o migracijama

Mario Grčević
Dubrovački prinos hrvatskoj pravopisno-jezičnoj standardizaciji
u drugoj polovici XIX. stoljeća

15.30 – 16.00 Rasprava i zaključci

17.00

Obilazak Sokol grada – ljubazno omogućuje Društvo prijatelja dubrovačke starine.
*Sokol gradom vodi Niko Kapetanić, povjesničar i tajnik
Društva prijatelja dubrovačke starine.*

18.30

Večera u konobi Vinica, seosko domaćinstvo obitelji Monković, Ljuta, Konavle.
*Pjeva studentica kroatologije Nikolina Dominković
uz pratnju Pere Bendera na gitari.*

18. XI. 2015.

10.00

Obilazak Stona.
Stonom vodi Marinko Šišak.

Povratak sudionika iz Zagreba organiziranim prijevozom predviđen je oko 22 sata.

Mjesto Dubrovnika u hrvatskoj povijesti

Radoslav Katičić

Svakomu tko se bavi kojom god pojavom u hrvatskoj kulturi, prošlom ili sadašnjom, Dubrovnik mu je važna natuknica. Treba se upitati zašto je to tako. Kad se počne o tome razmišljati, lako je uvidjeti da je položaj Dubrovnika u hrvatskoj cjelini osobit. Tu je najprvo državna neovisnost i vlastita inicijativa i odgovornost u vanjskoj politici, čega drugdje u hrvatskoj cjelini nigdje nije bilo, pa se u Dubrovniku mogu proučavati neki aspekti hrvatske kulture i hrvatstva koji se drugdje ne pokazuju tako razgovjetno. To je već dovoljan razlog da se Dubrovnik smatra u hrvatskoj cjelini nečim osobitim. K tomu dolazi još nenadmašna dubrovačka kulturna baština u književnosti i kazalištu, glazbi, umjetnosti, filozofiji, prirodnim znanostima, povijesti, teoriji države i društva i drugo.

Ta baština ne predstavlja samo već po sebi veliku vrijednost, nego je i utjecala, upravo tom svojom visokom vrijednosti i skladnom svestranosti na sva ostala središta i žarišta hrvatske kulture i duhovnosti.

Već po tome je Dubrovnik osobit u svoj hrvatskoj cjelini. Ali ima i više. Samo stvaranje moderne hrvatske nacije, nošeno ilirskim pokretom i narodnim preporodom, usredotočilo se je na Dubrovnik i stožerno uprlo o nj. Još godine 1844., narodni preporod se tada bio upravo razmahao i temeljito konstituirao, Matica ilirska, danas je to Matica hrvatska, glavna kulturna ustanova preporodnoga pokreta, objavila je tiskano izdanje Gundulićeva *Osmana* na ilirskom slovopisu. Dva izgubljena pjevanja nadopunio je nadmoćnim majstorstvom Ivan Mažuranić, a s bratom Antunom izradio je potpun rječnik toga djela. Tako se ta hrvatska velepjesan našla u knjižnicama svih hrvatskih ustanova i mogli su ju čitati i imati u svojim knjižnicama svi obrazovani Hrvati koji su se uključivali u pokret i bili povučeni preporodnim strujanjima. Gundulićev *Osman* im je bio uporište i uzor. Dizao im je samopouzdanje i davao im sigurnosti. Govorili su jedan drugomu listajući tu knjigu: Ako smo to mogli u sedamnaestom stoljeću, moći ćemo i sada, u našem devetnaestom. Što je to pak značilo i koliko im je bilo važno, razumijemo odmah čim se sjetimo kako je njima sav razvijeni svijet, onaj koji je njima bio važan, ovako ili onako govorio neka se opamete jer je ono za čim teže nemoguće. A mi danas, na početku dvadeset i prvog stoljeća znamo, jer vidimo, da je bilo i te kako moguće. Trebalo se je samo svojski potruditi. To je slično kao nedavno za našega Domovinskog rata kad su nam sa svih strana govorili, ovako ili onako, da je

ono za čim smo težili, vlastita država, neovisna i suverena, nemoguća, pa i za nas same štetna. Na svu sreću mi smo znali svoje.

A Ivan Gundulić i njegova djela, osobito *Osman* i *Dubravka*, naobraženim Hrvatima prve polovice devetnaestoga stoljeća, koji nisu imali konkretnijih i potanijih znanja o dubrovačkoj baštini, takvim Hrvatima predstavljali su čitavu tu baštinu i njezine velike vrijednosti. A naša hrvatska nacija, kakva je danas, nastala je okupljanjem probranih oko Gundulića i njegova *Osmana*. To je neoborivo utvrđena povijesna činjenica. Ona baca novo i jarko svjetlo na mjesto Dubrovnika u hrvatskoj prošlosti. Malo je reći da je ono osobito. U nekom posebnom smislu ono je u hrvatskoj cjelini stožerno. Dubrovnik sa svojim vrijednostima simbolički stoji za svu Hrvatsku i sve njezine vrijednosti. Nema tako ničega hrvatskog što nije makar i na osobit i neizravan način u vezi s Dubrovnikom. U hrvatskoj cjelini Dubrovnik je sa svojim vrijednostima doista stožeran.

SAŽETCI

***Izv. prof. dr. sc. Robert Bacalja**

Sveučilište u Zadru
Ulica Mihovila Pavlinovića 1
23 000 Zadar
rbacalja@unizd.hr

Svećenici u kulturi i književnosti u Dubrovniku na razmeđu XIX. i XX. stoljeća

U predavanju će se analizirati objave dubrovačkih svećenika u periodici koja je izlazila u Dubrovniku od devedesetih godina XIX. stoljeća do Prvoga svjetskoga rata. Istraživanje će obuhvatiti političke novine *Crvena Hrvatska* i *Prava Crvena Hrvatska*, zatim *List Dubrovačke biskupije* te časopis *Srđ*. Izdvojit će se žanrovi koje objavljuje svećenstvo, a napose će se analizirati radovi iz ostavštine Mata Vodopića (dubrovačkoga biskupa od 1882. do 1893.), zatim opusi don Vice Medinija, Urbana Talije, Kalista Tadina i Antuna Liepopilija. Cilj je analize istražiti doprinos dubrovačkoga svećenstva u izgradnji hrvatske kulture i književnosti u doba velikih političkih, kulturnih i književnih promjena.

Ključne riječi: Dubrovačka periodika, svećenici, književna kritika, poezija, proza, prijevodi

Doc. dr. sc. Katja Bakija

Sveučilište u Dubrovniku
Ulica branitelja Dubrovnika 41
20 000 Dubrovnik
kbakija@unidu.hr

Pucićeva *Slavjanska antologija iz rukopisih dubrovačkih pjesnikah* – prva tiskana zbirka starijega dubrovačkoga pjesništva

Godine 1844. grof Medo Pucić u Beču objavljuje *Slavjansku antologiju iz rukopisih dubrovačkih pjesnikah* koju posvećuje vojvodi Karlu Ludoviku Burbonskom (od 1846. do 1848. bio je komornik na njegovu dvoru). Pri njezinu sastavljanju koristio se vlastitom bogatom zbirkom rukopisa i sačinio je izbor od jedanaestorice, po njegovu mišljenju, najboljih starih dubrovačkih pjesnika »zlatnoga doba« (XV. i XVI. stoljeća).

U antologiju koja je prva tiskana, a druga po redu zbirka starijega dubrovač-

*Ovdje se objavljuju svi sažetci prihvaćenih predavanja, uključujući sažetke autora koji nisu mogli doći na konferenciju.

koga pjesništva nakon *Zbornika* Nikše Ranjine, uvrstio je pjesme Džore Držića, Mavra Vetranovića, Nikole Dimitrovića, Andrije Čubranovića, Marina Držića, Nikole Nalješkovića, Dinka Ranjine, Saba Bobaljevića Mišetića, Miha Bunića Babulinovića, Frana Lukarevića Burina i Dominka Zlatarića. Svojim izborom pjesama Pucić je želio posvjedočiti nekadašnju slavu Dubrovnik i upozoriti na sumornu stvarnost i na nedovoljnu brigu za narodno stvaralaštvo i vrijedne rukopise stare dubrovačke književnosti, a istovremeno pokazati vrsnoću i bogatstvo odbranoga pjesništva u formi i u sadržaju. Izdavanjem *Slavjanske antologije...* Pucić se uključio u krug Gajevih iliraca.

Ključne riječi: Slavjanska antologija, Zbornik Nikše Ranjine, starije dubrovačko pjesništvo, Medo Pucić, dubrovačko 19. stoljeće, rukopisna zbirka, Džore Držić

Prof. dr. sc. Erna Banić-Pajnić

Institut za filozofiju
Ulica Grada Vukovara 54
10 000 Zagreb
bp.erna@xnet.hr

Filozofija u renesansnom Dubrovniku

Najvažnije razdoblje u kulturnoj i duhovnoj povijesti Dubrovnik svakako je razdoblje humanizma i renesanse. U renesansnom Dubrovniku djeluje čitav niz značajnih mislilaca, a najzastupljeniji su filozofski pravci aristotelizam i (novo)platonizam.

Najvažniji je predstavnik prvoga smjera filozofiranja Antun Medo (Antonius Medus Calossius), a drugoga Nikola Vitov Gučetić (Nicolaus V. Gozze/Gozzius), premda je i taj djelomično pripadao i aristotelovskom smjeru. Uz tu dvojicu najznačajnijih predstavnika spomenutih smjerova, valjalo bi navesti i čitav niz drugih, manje poznatih filozofa čije je djelovanje vezano uz renesansni Dubrovnik, poput Jurja Dragišića, Jurja Dubrovčanina te Mihe Monaldija. U izlaganju se iznose temeljne značajke njihova filozofiranja, na temelju kojih se pokazuje kako je filozofija igrala važnu ulogu u kulturnom životu Dubrovnik u razdoblju renesanse te kako se Dubrovnik u tom razdoblju mogao uspoređivati s najvažnijim europskim filozofskim središtima.

Ključne riječi: filozofija, Dubrovnik, aristotelizam, (novo)platonizam

Doc. dr. sc. Luciana Boban

Ana Taraba

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Matice hrvatske b.b., 88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina
lucianaboban@gmail.com; ana_taraba@hotmail.com

Filozofija Benedikta Staya u kontekstu hrvatske kulture

Sukladno s prosvjetiteljskim idejama popularizacije znanosti kroz stihove, u hrvatskom latinitetu se sredinom XVIII. stoljeća pojavljuje čak pet didaktičkih epova od kojih su po dva ispjevali Benedikt Stay i Bernard Zamanja, a jedan slavni Ruđer Bošković. Dubrovčanin Benedikt Stay bio je poznat kao izvrstan znalac latinskoga pjesništva, filozofije i matematike. U predavanju će se analizirati njegov prvi mladenački ep *Philosophiae versibus traditae libri sex* (Venetiis, 1744.) – *Šest knjiga filozofije u stihovima*, u kojem je u stihove pretočio Descartesovu prirodnu filozofiju. Stay je kroz izlaganje Descartesove filozofije unio i vlastite misli, a u njegovu djelu po prvi je put došlo do interpretiranja i komentiranja jedne filozofije prirode drugačije od Aristotelove u samom Dubrovniku.

Analiza stavlja naglasak na nekoliko ključnih točaka: 1. njegov odnos prema Descartesu, 2. njegov odnos prema Lukreciju Karu, 3. njegov odnos prema *Mundi systema*, 4. njegov nauk o Bogu i o dobru, 5. naslijeđe tematike njegova djela u povijesti hrvatske književnosti i filozofije. Posljednja točka analize bavi se odjecima tematike Stayeva djela, koja je posebno znakovita i bitna, jer sam izbor Descartesove filozofije kao teme djela donosi novi pogled na znanstvenu, filozofsku, teološku pa čak i ideološku misao. Tu i takvu misao ova analiza u jednom svom dijelu prati kao: 1. temu pisanih djela hrvatskih autora i 2. temu za proučavanje na hrvatskim učilištima (posebno usporedba kartezijanizma na Zagrebačkom i Dubrovačkom kolegiju). Pri tom je posebno zanimljiv prikaz ključnoga trenutak u hrvatskoj kulturi, trenutak dileme oko pitanja geocentričnoga i heliocentričnoga sustava svijeta, pri čemu se iznose neke znakovite misli, djela i postupci tadašnjih profesora filozofije na hrvatskim učilištima. Kroz sve navedeno analiza će ukazati na neke osnovne filozofske probleme XVIII. stoljeća kako ih određuje ne samo Descartesova nego i Newtonova filozofija i Boškovićeva prirodna filozofija, što sve svjedoči o općem stanju domaće, kulturne, duhovne i estetske svijesti, širenju i poznavanju europske filozofije i znanstvenih teorija, ali i o uključenosti hrvatskih pisaca i filozofa u kulturni dijalog Europe. Zasluga je Staya u tome što je, dakle, ne samo pretočio u elegantne stihove Descartesovu filozofsku misao, nego ju je i dopunio te time istovremeno i osuvremenio i učinio bliskom i prijemčivom, kako ljubiteljima filozofije, tako i ljubiteljima poezije.

Ključne riječi: Benedikt Stay, *Philosophiae versibus traditae libri VI*, Lukrecije Kar, Bošković, Descartes, *Mundi systema*, etika, filozofska učilišta

Lidija Bogović

Jasmina Pavić

Doktorandice Poslijediplomskoga doktorskoga studija kroatologije
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d, 10 000 Zagreb
lid.bogovic@gmail.com; jasmina.pavic88@gmail.com

Dubrovački kroničar Sebastian Slade

Djelo »Fasti litterario ragusini« (*Dubrovačka književna kronika*) autora Sebastijana Slade iz XVIII. stoljeća bogata je književna, jezična (piše latinskim jezikom, no donosi citate na hrvatskom i talijanskom jeziku) i kulturološka riznica. Iako se ne spominje u antologijskom kontekstu hrvatske književnosti, taj izuzetni franjevac ostavio je iza sebe tekstove koje možemo smatrati između ostalih i jezikoslovnima, i književnima i književnopovijesnima. U predavanju će se prikazati uloga i mjesto toga dubrovačkoga franjevca kao vrsnoga kroničara koji je tiskanjem svoje kronike uspio sačuvati i prikazati dubrovačke kulturno-povijesne i identitetske odrednice. *Dubrovačka književna kronika* iznimno je i jedinstveno djelo jer je od kronika te vrste jedina bila tiskana i dostupna širemu čitateljstvu, ne samo domaćemu, već i širemu europskomu.

Ključne riječi: dubrovačka kronika, biografije, Sebastian Slade (Dolci)

Doc. dr. sc. Ivana Brković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
ivana.brkovic@ffzg.hr

Sveta Katarina Sijenska u dubrovačkoj književnoj kulturi XVII. stoljeća

Sveta Katarina Sijenska bila je poznata svetica u dubrovačkoj sredini. O tome osim rukopisa u knjižnici Male braće koji sadržavaju životopis te molitve i pobožnosti u njezinu čast ili činjenice da je bila zaštitnica dubrovačke Akademije ispraznih, svjedoči i gradnja toj svetici posvećenog ženskog dominikanskog samostana nakon velikoga potresa 1667. Među književne tekstove koji tematiziraju njezin život pribraja se i mistička poema Dubrovčanina Junija Palmotića (1607.–1657.) *Sveta Katarina od Sijene* koja je dosad u hrvatskoj književnoj historiografiji ostala na margini istraživačkog interesa, a u kojoj se evocira poznata epizoda iz hagio-

grafije te popularne svetice i mističarke iz XIV. stoljeća – razmjena Isusova i njezina srca. Fokusirajući se na reprezentaciju mističkog iskustva u tom djelu, u predavanju će se analizirati strategije utjelovljenja mističnog iskustva iz perspektive suvremene kulturne teorije tijela i tjelesnosti. Sukladno s tim, pokušat će se objasniti izrazito ambivalentan odnos spram ženskoga tijela. Naime, indicirajući dihotomiju karnalnoga i duhovnoga, žensko se tijelo oblikuje kao sjedište i medij grijeha, ali istodobno i kao sveto mjesto duhovne ekstaze. Takva će se paradoksalna reprezentacija ženskoga tijela nastojati s jedne strane osvijetliti u kontekstu dubrovačke književnosti XVII. stoljeća te s druge strane objasniti i iz šire perspektive – kako s obzirom na tekstove slične provenijencije koji su nastajali u drugim hrvatskim krajevima, tako i s obzirom na mističku literaturu u katoličkoj Europi post-tridentskog doba općenito.

Ključne riječi: Junije Palmotić, *Sveta Katarina od Sijene*, mistička poema u hrvatskoj književnosti, dubrovačka književnost XVII. stoljeća; reprezentacija mističkog iskustva u književnosti.

Dr. sc. Darija Gabrić-Bagarić

Grada Mainza 26
10 000 Zagreb
darijag1@gmail.com

Ljekaruše, biljoslovni imenici, herbariji – književni tekstovi ili primjeri pismenosti

Razina zdravstvene kulture i medicinske skrbi u Dubrovniku već je u XII. stoljeću nadilazila stanje u susjednim područjima. Procvat medicine dohvatio je u XIII. stoljeću i Dubrovnik kao i niz gradova na Sredozemlju. Uzlet farmacije omogućio je edikt Friedricha II. Hohenstaufena (1240.) o razdvajanju medicine od ljekarništva (farmacije). Razlikuju se *lijek* i *liječenje*, *liječnik* i *ljekarnik*. *Ljekarna* je prostor gdje se proizvode i pripremaju lijekovi. Tvrdnja da se ljekarništvo aktivira samo u sredinama s visokim stupnjem kulturnoga razvoja sugerira da Dubrovnik postaje temelj hrvatske farmacije. U vremenskome protegu od XII. do XVI. stoljeća dubrovačko se ljekarništvo razvijalo i mijenjalo, od tzv. samostanskoga ili pučkoga do stručno organiziranoga. Nositelji ljekarničke prakse i proizvođači lijekova i ljekovitih pripravaka bili su franjevci i benediktinci, koji su u početku liječili samo svoju subraću, a poslije im je pripala i obaveza liječenja puka. Iskustvena medicina prvenstveno je upućena na uporabu ljekovitoga bilja, sirovine dostupne i u blizini samostana. Dubrovački arhiv stoljećima poslije čuva popise biljaka što su ih sastavili mnogi skupljači i poznavatelji flore, najčešće re-

dovnici, svećenici, učitelji... Skupljenu građu “čuvale” su pisane forme, pismom fiksirani sadržaji. Neobičan je bio stav srednjovjekovnih ljekarnika da ne primjenjuju recept (recepturu) što ga je napisao (propisao) liječnik, nego da se oslanjaju na izravnu usmenu predaju. Takvo pučko ljekarništvo, koje je recepte prenosilo usmenim uputama, zamijenile su početkom srednjega vijeka rukom pisane ili prepisivane ljekaruše.

Ljekarušom je prvotno nazivana rukopisna zbirka recepata i uputa za izradu lijekova i ljekovitih pripravaka u humanoj medicini. U pučkom jeziku postoje i varijacije naslova: *knjige od likarije*, *likarice*, *pučke ljekarije*, *ljekaroslovije*, *priproste ljekarije*... S obzirom na praktičnu namjenu jezik ljekaruša, uz nešto odstupanja u fonologiji i morfologiji, podudaran je sa sastavljačevim idiolektom, a nerijetko s odlikama područja kojemu je ljekaruša namijenjena. S kulturno-povijesnoga su aspekta zanimljivi višeslojnost teksta, anonimnost pisca, pučki govor, te pseudo-dijaloški početni i završni obrasci. Leksičke su opreke pomagale u utvrđivanju autorova identiteta, a češće su markirale narječne leksičke razlike. Premda opsegom manji od ljekaruša, ali sadržajem svakako važni, bili su tzv. *rukopisni biljoslovni imenici*. Za filološka su istraživanja dijelom čak i prihvatljiviji, sustavniji, uređeni kao podloga za definiciju u rječniku ili u glosaru. Korištenje obaju izvora provjeren je na fondu fitonima u rječniku *Blago jezika slovinskoga* (1649./1651.) isusovca Jakova Mikalje. Provedena raščlamba otkriva da se vokabular *Blaga* u znatnoj mjeri oblikovao, proširivao i popunjavao preuzimanjem iz dubrovačkih ljekaruša i biljoslovnih imenika. Mjestimično se susreće leksička obrada pojedinih pojmova istovjetna onoj u enciklopedijskim i leksikografskim djelima, koja su atribut svake civilizacije i kulture. Time je ljekarnicima priznato da su ljekarništvo i znanost povezani i međusobno ovisni.

Ključne riječi: ljekaruša, biljarski imenici, biljoslovni nazivi, pučki jezik, stilsko-sadržajne veze, fitonimi u rječniku Jakova Mikalje

Dr. sc. Branka Grbavac

Odsjek za povijesne znanosti HAZU
Strossmayerov trg 2
10 000 Zagreb
bgrbavac@hazu.hr

Dubrovački notarijat u kasnom srednjem vijeku s posebnim osvrtom na djelovanje Ivana Conversinija

Tijekom srednjega vijeka institucija notarijata odigrala je važnu ulogu u oblikovanju društvenih odnosa i svakodnevnoga života u Dubrovniku. Začetci notarske profesije u dubrovačkoj komuni javljaju se tijekom XI. stoljeća od kada potječe i prvi spomen riječi *notarius*, a razdoblje druge polovice XII. pa do prve polovice XIII. stoljeća može se okarakterizirati kao doba etabliranja javnoga notarijata kako na čitavoj istočnojadranskoj obali tako i u dubrovačkoj komuni. Od tada je bilježenje privatno-pravnih dokumenata za klijentelu raznih staleža postalo vrlo prošireno što je rezultiralo potpunom profesionalizacijom službe koja se dogodila u XIV. stoljeću. Naime, osobe koje su bile u službi u to doba pripadale su krugu profesionalnih notara stranaca. Ovom ćemo prilikom prikazati tko su bile te osobe, iz kojih su područja dolazili obavljati službu, koliko dugo su se zadržali u dubrovačkoj komuni, po čijoj su ovlasti obavljali službu. Poznato je da su se notari prilikom sastavljanja isprava koristili formularima koji su nastali u XIII. stoljeća na sveučilišnim centrima u Bologni i Padovi. Stoga će se također na temelju sačuvanih izdanih isprava pojedinih notara pokušati prikazati u kojoj su mjeri dubrovački notari pratili samu notarsku teoriju te postoje li specifičnosti dubrovačkoga notarijata u korištenju određenih notarskih formula koje su se uvrštavale u određene tipove isprava. Posebna pažnja bit će posvećena notarskom djelovanju Ivana Conversinija.

Ključne riječi: srednji vijek, Dubrovnik, notarijat, Ivan Conversini, pravna povijest, kulturna povijest

Izv. prof. dr. sc. Mario Grčević
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
mgrcevic@hrstud.hr

Dubrovački prinos hrvatskoj pravopisno-jezičnoj standardizaciji u drugoj polovici XIX. stoljeća

Sredinom XIX. stoljeća najutjecajniji dubrovački autori slijede književnojezične norme kako su se određivale unutar ilirskoga pokreta sa središtem u Zagrebu, iako uz učestalu uporabu dubrovačkih regionalizama poput novoštokavskih sinkretiziranih imeničnih padežnih nastavaka u množini. Godine 1867. i 1868. dolazi u dubrovačkim krugovima do odmaka od Zagreba, što se očituje u napuštanju morfološkoga pravopisa i nenovoštokavskih (nesinkretiziranih) imeničnih nastavaka u ključnim dubrovačkim publikacijama. Najvažniji su promicatelji novoga smjera u Dubrovniku Medo Pucić (1821.–1882.), Luko Zore (1846.–1906.), Pero Budmani (1835.–1914.) a poslije i krug oko časopisa *Crvena Hrvatska* (1891.) u kojem se zalaganjem za fonetsko-fonološki pravopis ističe pravaš Marcel Kušar (1858.–1940.). Borbenošću protiv morfološkoga pravopisa zagrebačke filološke škole posebno se ističe Luko Zore. On je smatrao da je morfološki pravopis uveo Ljudevit Gaj pod stranim utjecajem i da su Dubrovčani »prvi u pismu« »razvili zastavu fonetike«. Ujedno je podržavao Josipa Jurja Strossmayera i Franju Račkoga koji su putem Jugoslavenske akademije Zagreb i Hrvatsku promovirali kao glavno kulturno-političko središte na južnoslavenskom prostoru. Luko Zore već početkom 70-ih godina javno poručuje da određivanje »granice budućijem pisaočima u knjižnom jeziku« »s punim pouzdanjem čekamo od naše Akademije Jugoslavenske koja će nam prepraviti riječnik [!] crpeći iz usta puka riječi i čisteći tako jezik od skovanoga smeta«. Zore poziva Dubrovčane na odmak od »pohlepe za uglagjenosti« i »da ispune svoju dužnost, da stranputicom naprijed ne idu kojom su bili zabludili, nego da se sjednače u jeziku knjižnomu s cijelijem narodom«.

Zahvaljujući jezičnoj politici koju je u Zagrebu vodila Jugoslavenska akademija i uvažavanjem prijedloga koji su dolazili iz Dubrovnika, a koji su se kao jedini mogući nametali i zbog drugih razloga, između Zagreba i Dubrovnika krajem XIX. stoljeća nije došlo do normativnoga rascjepa, već do integracije. Integracijom pod vodstvom Zagreba željelo se obuhvatiti ne samo prostor Trojedne Kraljevine, već i prostor Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Kao rezultat te jezične politike nastala su krajem XIX. stoljeća u Zagrebu ključna normativna djela hrvatskih vukovaca. Međutim, Srbijanci ih nisu prihvatili i procijenili su – kako

1900. godine svjedoči srpski političar, diplomat, povjesničar i filolog Stojan Novaković (1842.–1915.), učenik Đure Daničića, – da »Hrvati misle da iz jedinstva u načelu stvorenog ali neizvršenog mogu sa svim istisnuti srpsko ime, ograničivši ga, može biti, jedino na Kraljevinu Srbiju«.

Ključne riječi: zagrebačka filološka škola, hrvatski vukovci, pravopis, Dubrovnik

Prof. dr. sc. Jadranka Gvozdanić

Slavisches Institut, Schulgasse 6
Sveučilište u Heidelbergu
69 117 Heidelberg, Njemačka
jadranka.gvozdanic@slav.uni-heidelberg.de

Razvoj hrvatskoga jezika u Dubrovniku

Prilog se osvrće na dubrovački dijalekt u vrijeme slavenizacije, pored ragu-zanskog romanskog govora u to vrijeme, na najranije vjerske spomenike (Fancev 1934), sekularnu književnost i razvoj do Della Bellina (1728.) opisa dubrovačkog dijalekta. Iz tih podataka izvodi se kritična argumentacija protiv do sada dominantne Rešetar-Ivićeve teze (1958.) o podrijetlu dubrovačkog dijalekta.

Ključne riječi: dubrovački dijalekt, psalmi, svjetovna pismenost, prozodija

Prof. dr. sc. Georg Holzer

Institut für Slawistik der Universität Wien
Universitätscampus Hof 3
Spitalgasse 2, 1090 Wien, Austrija
georg.holzer@univie.ac.at

O Držićevoj »Hekubi«

Predavanje je posvećeno starohrvatskim formulama oproštaja pri rastanku s pokojnikom. Njihovi su najstariji pisani tragovi, kako se čini, posvjedočeni u drami »Hekuba« Marina Držića iz 1559. godine, a preživjele su do XX. stoljeća u tzv. »spričanjima«, pogrebnim oproštajnim pjesmotvorima seoskih kantora u ime pokojnika.

Ključne riječi: Marin Držić, Hekuba, spričanja

Dr. sc. Irena Ipšić

Sveučilište u Dubrovniku
V. Mačeka 23
20 000 Dubrovnik
irenaipsic@gmail.com

Dr. sc. Ivana Lazarević

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
ivana.lazarevic@du.t-com.hr

Dubrovački katastri: tijek razvoja i mogućnosti istraživanja

Povijest evidentiranja zemljišta i praćenja promjena na zemljištu može se pratiti od najranijih razdoblja postojanja dubrovačke komune. Fond općinskih nekretnina i sustavno vođenje općinskih najmova od XIII. stoljeća potvrđuje napredno komunalno uređenje Dubrovnika u njegovoj najranijoj fazi i svjedoči o razvijenoj svijesti svih aspekata administrativnog, pravnog, fiskalnog i arhitektonsko-urbanističkog uređenja. Ti dokumenti doduše, imaju fiskalno-administrativni karakter i razlikuju se od kasnijih zemljišnika. No, ubrzo nakon širenja teritorija Dubrovačke Republike, tijekom XIV. i XV. stoljeća, za svako novostečeno područje izradila se detaljna izmjera i zemljišnik, odnosno uspostavila se zasebna javna knjiga u kojoj su razgraničeni općinski i privatni posjedi te je upisana podjela općinske zemlje.

U predavanju će se predstaviti povijest zemljišnika dubrovačkog područja počevši od prvog i najstarijeg u Hrvatskoj iz 1336. godine koji je dubrovačka vlada napravila odmah po preuzimanju pelješkoga teritorija, preko katastra Astoreje i Dubrovačkog primorja iz XIV. stoljeća i Konavala iz XV. stoljeća. Taj povijesni sljed bit će zaokružen predstavljanjem katastra Franje I. iz XIX. stoljeća.

Zemljišne evidencije, od najstarijih iz XIV. stoljeća pa do onih u XIX. stoljeću, predstavljaju pouzdan izvor za istraživanje prostora, ali i temeljna su podloga za proučavanje povijesti, demografske povijesti, političkih i društvenih procesa te gospodarskih odnosa. O mogućnostima austrijskog katastra kao izvora za istraživanje različitih aspekata društvenog i prostornog razvoja pokazat će se na primjeru Orebića. Također, na primjeru grada Dubrovnika pokazat će se kako jedan ovakav izvor predstavlja uporišnu točku s pomoću koje je moguće rekonstruirati vlasničke odnose i za razdoblja za koja ne postoje ovakve sustavne evidencije zemljišta i vlasništva.

Ključne riječi: katastar, zemljišne evidencije, vlasništvo, Dubrovačka Republika, Dubrovnik, Orebić

Prof. dr. sc. Alojzije Jembrih
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
ajembrih@hrstud.hr

Dubrovački pisci u Zagrebu u doba ilirizma

U referatu će biti riječ o recepciji dubrovačkih pisaca na stranicama *Danice ilirske* kao i o cjelovitim tiskanim djelima u Gajevoj tiskari i njihovu oglašivanju u *Narodnim novinama...* u Zagrebu. Da je uopće došlo do prisutnosti dubrovačkih pisaca na stranicama spomenutih tiskovina, zasluga je svakako i Pavela Josefa Šafarika i njegova utjecaja na Gaja.

Ključne riječi: Dubrovačka književnost, ilirizam, Danica ilirska, P. J. Šafarik

Kristina Jug, prof.
Doktorandica Poslijediplomskoga sveučilišnoga doktorskoga studija hrvatske kulture Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
jug.kristina@gmail.com

Komparativna analiza dubrovačkih frančezarija i anonimnih dram- skih adaptacija sjevernohrvatskoga prostora s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća

Referat će obraditi temu dramskih adaptacija i lokalizacija u hrvatskoj književnosti s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća te pokušati utvrditi vezu književno-kazališne prakse u Dubrovniku s istim fenomenom na sjeveru Hrvatske.

Frančezarije, dubrovački kulturni proizvod XVIII. stoljeća, dramske su prilagodbe koje su se u potpunosti integrirale u hrvatsku književnost. Komparativnom analizom obuhvatit će se kajkavske dramske adaptacije, koje su nastajale od 1791. do 1834. za potrebe zagrebačkoga sjemenišnoga kazališta, i dramske adaptacije s dubrovačkoga područja. Analizom će se doći do odgovora postoji li veza između tih dviju književnokazališnih praksi koje su se odvijale gotovo u isto vrijeme te koje su razlike među njima. Također će se odgovoriti na pitanje koju su ulogu u kulturnom životu građana imale adaptacije na dubrovačkom tlu, a koju na zagrebačkom području.

Osim toga, pokazat će se postoje li dokazi koji mogu posvjedočiti da su fran-

čezarije prisutne i izvan Dubrovnika te je li dubrovačka praksa bila uzor sličnom dramskom radu u sjevernohrvatskim krajevima.

Ključne riječi: frančezarije, 18. stoljeće hrvatske književnosti, dramske adaptacije i lokalizacije, zagrebačko sjemenišno kazalište

Prof. dr. sc. Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10 000 Zagreb
akapetan@ihjj.hr

Dubrovnik kao nosivi stup hrvatskoga jezičnoga objedinjavanja

Dubrovnik je tijekom svoje slavne povijesti imao razgranatu i intenzivnu komunikaciju sa svojim zaleđem i Sredozemljem. U književnoj komunikaciji posebno se ističe ona na istočnoj jadranskoj obali u kojoj tip jezične uporabe ukazuje na međusobnu povezanost tamošnjih tzv. pokrajinskih književnosti i pokazuje kako je tekla njihova etnička i kulturna integracija. U predavanju će se govoriti o specifičnoj jezičnoj uporabi u dubrovačkoj književnosti koja se podudara s pisanom baštinom drugih hrvatskih krajeva na temelju izabраниh jezičnih varijabli. Na tom temelju analizirat će se uloga dubrovačke pisane baštine u jezičnoj integraciji hrvatskoga kulturnoga prostora, koja je bila oslonac jezičnoj politici hrvatskih preporoditelja, ne samo po tom što je poslužila kao argument da je književna štokavština dostizala svoje izražajne vrhunce i stoljećima prije XIX. stoljeća, nego i po tom što se nametnula kao uzor za izgradnju biranoga hrvatskoga književnoga jezika.

Ključne riječi: Dubrovnik, štokavski hrvatski književni jezik, povijest hrvatske jezične kulture, čakavska Dalmacija, jezična integracija

Prof. dr. sc. Vjera Katalinić

Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU
Opatička 18
10 000 Zagreb
fides@hazu.hr

Glazba u dubrovačkim plemićkim obiteljima XVIII. i ranoga XIX. stoljeća

Obilne muzikalije sačuvane u dubrovačkim knjižnicama i zbirkama (Samostan Male braće, Državni arhiv Dubrovnik, Katedrala i dr.) obuhvaćaju oko 10 000 notnih svezaka i knjiga o glazbi, uglavnom od XVIII. stoljeća naovamo, jer je katastrofa 1667. gotovo potpuno uništila starije materijale.

Mnoge od njih – bilo rukopisi ili tiskovine – sadrže bilješke na temelju kojih je moguće donijeti niz zaključaka: o vlasnicima, o njihovu ukusu, o glazbenom znanju i vještinama, o posvetama, o mjestima i prigodama u kojima su nabavljane, o interpretima i izvedbama i sl. U radu će se obuhvatiti materijali vezani uz XVIII. i rano XIX. stoljeće poznatih vlasnika iz obitelji Gučetić, Sorokočević, Ranjina i dr.

Ključne riječi: Dubrovnik, 18. stoljeće, 19. stoljeće, glazba, notni materijal, glazbeni arhivi

Dr. sc. Ivana Klinčić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10 000 Zagreb
iklincic@ihjj.hr

Vladimir Koščak kao istraživač dubrovačke povijesti

Vladimir Koščak (1921.–1999.) bio je svestrani intelektualac čiji doprinos hrvatskoj znanosti nalazimo u njegovim povijesnim istraživanjima, a kulturi u njegovim pjesničkim i publicističkim djelima. Svoja istraživanja temeljio je prvenstveno na arhivskoj građi, mahom dostupnoj u Akademijinu arhivu. Najviše su ga zaokupljale četiri povijesne teme: povijest Dubrovačke Republike, razvoj jugoslavenske ideje, povijest hrvatskoga pomorstva i Hrvatskoga primorja te hrvatska srednjovjekovna povijest. U svojim radovima veliku pozornost posvećivao je pravnim i vojnim okolnostima u suodnosu s gospodarskim i kulturnim povijesnim okvirom. Istražujući dubrovačku povijest, učinio je dostupnom mnogobrojnu arhivsku građu iz koje je vidljiva diplomatska i gospodarska aktivnost i surad-

nja Dubrovačke Republike s drugim hrvatskim krajevima. Dubrovačka Republika za svoje je pojedine vojno-političke i gospodarske potrebe dolazila u kontakt s pripadnicima obitelji Frankopan i Zrinski. Koščak je dao prikaz i tumačenje korespondencije nastale u tim poslovima i dogovorima. U radu će se prikazati Koščakova istraživanja dubrovačke povijesti s posebnim osvrtom na veze između Dubrovačke Republike i sjeverozapadne Hrvatske.

Ključne riječi: Vladimir Koščak, Dubrovačka Republika, Frankopan, Zrinski

Prof. dr. sc. Pavao Knezović

Petar Ušković Croata

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Borongajska cesta 83d

10 000 Zagreb

pknezovic@gmail.com; uskovic@skolalatinskog.com

Ferićeva vizija naše književnosti (u poslanici M. Denisu)

Prije *homo eruditus* nego *poeta* Đuro Ferić (1739.–1820.) bio je »vizionar koji je savršeno predosjetio prava pitanja vremena i svojim odnosom prema pučkoj književnoj baštini i nacionalnom pitanju najavio sve najvažnije točke skoroga ilirskog preporoda i romantizma« (S. P. Novak). Svojim javnim i posve privatnim pjesničkim poslanicama znamenitim filolozima (Johannu Mülleru, Michaelu Denisu, Alojziju Baričeviću, Juliju Bajamontiju itd.) i prepjevima mnogih narodnih pjesama upoznao je Ferić svijet s tim našim književnim blagom. U poslanici *Ad clarissimum virum Michaelem Denisium* (Vindobonae 1798., Ragusii 1824. i 1829.) upoznaje toga bečkog dvorskog bibliotekara s narodnim običajima, poviješću Dalmacije te brojnim hrvatskim piscima i njihovim djelima. Poslanicu tvori 298 heksametara popraćenih iscrpnim bilješkama. To mnoštvo podataka o našim piscima od XV. do XIX. stoljeća svojevrsna je kratka "povijest" naše književnosti. Ferić je »prvi Dalmatinac koji je svojim idejama dopro do srednje Europe«.

Ključne riječi: Đuro Ferić, poslanica, Michael Denis

Doc. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ante Starčevića 55
40 000 Čakovec
andrijana.kos-lajtman@ufzg.hr

Diseminacija motiva Jaše Dubrovčanina/Dalmatina – tri autorska pristupa

U radu se razmatra tretman koji motiv/lik Jaše Dalmatina, odnosno Jaše Dubrovčanina, ima u trima hrvatskim pripovjednim diskursima – u znanstvenoj studiji *Melek »Jaša Dubrovčanin« u Indiji god. 1480.–1528. i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća* (1925.) Vladimira Mažuranića, romanu *Jaša Dalmatin: potkralj Gudžerata* (1937.) Ivane Brlić-Mažuranić te romanu *Alikvot* (2014.) Jasne Horvat. U sva tri teksta život i sudbina Jaše Dubrovčanina funkcioniraju kao semantičko uporište, pri čemu autorski pristupi Vladimira Mažuranića, Ivane Brlić-Mažuranić i Jasne Horvat ne prezentiraju samo dijakronijski različite poglede nego i vrstovnu i poetičku raznorodnost. Pri tome je osobito zanimljiva činjenica poetičkog odnosa prema tekstu-prethodniku gdje u nizu Mažuranić – Brlić-Mažuranić – Horvat, kod potonjih dviju članica trijade, ujedno pratimo i autopoeitičku i metatekstualnu svijest o tekstovima prethodnicima. Rad se stoga usmjerava na lociranje i istraživanje intertekstualnih poveznica među navedenim autorskim diskursima te načine na koje novi(ji) tekst stupa u autorski dijalog s tekstom ili tekstovima prethodnicima diseminirajući centralni motiv Jaše Dubrovčanina u novom književnom kontekstu.

Ključne riječi: Jaša Dubrovčanin, Vladimir Mažuranić, Ivana Brlić-Mažuranić, Jasna Horvat, diseminacija

Dr. sc. Rina Kralj-Brassard

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
rinafran@gmail.com

Više od milosrđa:

Dubrovnik u svjetlu socijalno-zdravstvenih institucija i mjera

Socijalno-zdravstvene institucije i mjere pojavljuju se u kritičnom trenutku kao odgovor zajednice na različite društvene izazove. Kada se uočila potreba osmišljavanja izravne zaštite samo jednog dijela zajednice, ugrožene manjine, kao što su siromasi, bolesni ili nahodi, nastale su različite inačice hospicija. Razvoj i uspostava sanitarnog kordona odgovor je zajednice na vanjsku prijetnju, kužnu zarazu, koja potencijalno ugrožava sve članove zajednice. Dubrovačko se područje u pogledu vrste društvenih izazova s kojima se suočavalo u razdoblju od kasnog srednjeg vijeka do ranog novog vijeka ne razlikuje, u većoj mjeri, od drugih dijelova hrvatskog kulturnog prostora. Brojne sličnosti se mogu prepoznati u odnosu na urbana središta na apeninskom poluotoku, a, u manjoj mjeri, i na zajednice na širem prostoru europskog dijela Sredozemlja. Urbane zajednice na istočno-jadranskoj obali zbog geografske blizine i zajedničkih kulturno-povijesnih korijena očekivano pokazuju sukladnost razvoja socijalno-zdravstvenih institucija i mjera, no Dubrovnik se u toj skupini ističe drugačijim pristupom vidljivim, primjerice, u organizaciji i radu nahodišta. Naglasak na izravnoj državnoj upravi, stabilnost financija i prilagodljivost mjera za skrb o štićenicima nahodišta upućuju na moguće dodatne uloge te socijalno-zdravstvene institucije koje prelaze uobičajeni karitativni okvir. Politička samostalnost i stabilnost lokalne uprave omogućila je veću učinkovitost i brzinu u donošenju ključnih odluka za unapređenje rada dubrovačkih socijalno-zdravstvenih institucija i provođenje odgovarajućih mjera. Državni paternalizam pridonosio je oblikovanju identiteta kršćanskog grada u kojemu su milosrđe i briga za zdravlje imali i propagandnu i ekonomsku dimenziju.

Ključne riječi: Dubrovnik, socijalno-zdravstvene institucije, nahodište, hospicij, protukužne mjere, dalmatinski gradovi, rani novi vijek

Prof. dr. sc. Stjepan Krasić
Međunarodno sveučilište Libertas
Sv. Dominika 4
20 000 Dubrovnik
krasic@hotmail.it

Dubrovački dominikanac Rajmund Džamanjić kao autor prvoga hrvatskoga pravopisa (1639.)

Pitanje hrvatskoga pravopisa jedno je od dugovječnijih i najkontroverznijih u hrvatskoj kulturnoj povijesti. Premda bi njegova pojava kao pravila pisma, pisanja, izgovora itd. normalno trebala ići ukorak sa samom pisanom književnošću koja u širem smislu riječi svoje rođenje vuče još od vremena Bašćanske ploče, to se iz čitavoga niza okolnosti u nas nije dogodilo. Još od XVI. stoljeća bilo je više pokušaja da se usporedo, uz izradu rječnika, gramatike i izbora jednoga narječja za književni jezik, izradi i jedan pravopis koji bi u teritorijalnu rascjepkanost različitoga pisanja unio reda i zakonitosti, ali je sve ostalo samo na izražavanju želja. Jedini koji se prihvatio posla da to i ostvari bio je dubrovački dominikanac Rajmund Džamanjić (oko 1587.–1647.) koji je kao profesor hrvatskoga na gimnaziji u svom samostanu više nego drugi osjećao njegov manjak. Plod njegovih nastojanja bio je prvi hrvatski pravopis pod naslovom *Nauk za piisati dobro latinskiema slovima rieci jezika slovinskoga koyiemse Dubrovcani, i sva Dalmatia kakko vlasctiem svojiem jezikom sluzcij* koji je tiskao u Mlecima 1639. godine. Autor istražuje u predavanju vrijeme i okolnosti njegova nastanka.

Ključne riječi: Rajmund Džamanjić, školstvo, gimnazija, školski program, trivium, društveni staleži, hrvatski jezik, pravopis

Dr. sc. Lovro Kunčević

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
lovro.kuncevic@gmail.com

**Politički i kulturno-lingvistički aspekti
dubrovačkoga kolektivnoga identiteta (XIV.–XVII. stoljeće)**

U izlaganju ću analizirati odnos između dvaju tipova »zamišljene zajednice« (B. Anderson) koji su bili ključni u kolektivnom identitetu predmodernih Dubrovčana – između osjećaja pripadnosti gradu-državi i osjećaja pripadnosti širim kolektivima definiranim jezičnim i kulturnim faktorima (pod imenima »Hrvata«, »Ilira«, »Dalmatinaca«, »Slavena« itd.). Odnos tih dviju vrsti »identiteta« u predmodernom samorazumijevanju Dubrovčana promatrat ću na tri temeljne razine. Prvo, ukazujući na drugačije kriterije pripadnosti tim zajednicama; drugo, analizirajući različita opća mjesta (*topoi*) koja su vezivana uz njih u književnosti, diplomaciji ili historiografiji; te, konačno, upozoravajući na bitno različitu političku relevantnost tih kolektiva.

Ključne riječi: Dubrovnik, identitet, srednji vijek, rani novi vijek

Prof. dr. sc. Stipe Kutleša

Institut za filozofiju
Ulica Grada Vukovara 54
10 000 Zagreb
stipekutlesa1@mail.com

**Ruđer Bošković
u hrvatskoj i svjetskoj znanosti, kulturi i povijesti**

U predavanju se daje prikaz znanstvenih postignuća Ruđera Boškovića u mnogim područjima znanosti, značenje tih postignuća u njegovo doba, a posebno u doba nakon njega. Kako je Bošković bio poznat i utjecajan znanstvenik, razumljivo je da su njegove ideje bile prisutne i u djelima kasnijih znanstvenika sve do naših dana. U radu će se istaknuti koja su postignuća bila najvažnija i najutjecajnija te koji su ljudi najviše usvajali, ali i promicali njegove znanstvene ideje. Istaknut će se i drugi aspekti Boškovićeve rada, npr. u književnosti i diplomaciji. S obzirom na njegovu važnost i utjecaj neki su Boškovića prisvajali i stavljali u okvire drugih znanstvenih, kulturnih i nacionalnih odrednica. U tome je posebno prednja-

čila srpska historiografija od XIX. stoljeća do danas. S tim u svezi navest će se primjeri iz kojih se vidi Boškovićev odnos prema Dubrovniku, rodbini, jeziku, narodnosti i slično.

Ključne riječi: Boškovićev značaj u znanosti, književnosti i diplomaciji; recepcija njegovih ideja u svijetu; odnos prema jeziku i narodna pripadnost; prisvajanja Boškovića

Dr. sc. Orsat Ligorio

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Klasične nauke
Odsjek za etimologiju Instituta za srpski jezik SANU
Čika Ljubina 18–20 / Knez Mihailova 36
11 000 Beograd, Srbija
orsat.ligorio@gmail.com

Kratka historija kanovačkog akcenta u dubrovačkom dijalektu

Kanovački akcent, tj. duženje slogova ispred starog akcenta ili pod novim akcentom, u dubrovačkom je dijalektu posvjedočeno od njegovih prvih istraživača, Vuka S. Karadžića i P. Budmanija. Ta pojava očituje se kako u suvremenom dubrovačkom govoru tako i u jeziku starih dubrovačkih pisaca, kako je istražujući jezik M. Držića pokazao Rešetar 1927. godine. Štoviše, kanovački se akcent – kako se po mojim istraživanjima čini – može pratiti od XVI. do XIX. vijeka u djelima M. Držića, J. Mikalje, Đ. Matijaševića, I. M. Matijaševića, A. Della Belle, J. Stullija i F. M. Appendinija. U ovom izlaganju posvetit ću se problemu nastanka i razvitka kanovačkog akcenta u dubrovačkom dijalektu i, napose, pitanju koju je uloga ova pojava imala u novoštokavskom pomjeranju akcenta.

Ključne riječi: akcentuacija, dubrovački dijalekt

Prof. dr. sc. Dubravko Lovrenović

Filozofski fakultet Sarajevo, Odsjek za historiju
Franje Račkog 1
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
dulov@bih.net.ba

**Dubrovnik kao indikator bosanske “hereze”
(Bog “dubrovački” i Bog “bosanski”)**

Unatoč obilju dokaza koji govore suprotno, srednjovjekovna Bosna još uvijek, čak i u znanstvenim krugovima, nosi epitet »heretičke«, »bogumilske« i »manihejske« zemlje. Ta interpretacija, jednom zacrtana, teško ustupa mjesto suvremenim znanstvenim istinama, prema kojima »heretika«, »bogumila« i »maniheja« u srednjovjekovnoj Bosni nije bilo (oni su plod koliko nacionalnih toliko i crkvenih konstrukcija). Međutim, bilo je od sredine XIII. stoljeća šizmatika – bosanskih krstjana – vjernika Crkve bosanske, koji jurisdikcijski nisu pripadali ni Rimu ni Carigradu. Njihovu kršćansku konfesiju upravo su Dubrovčani početkom XV. stoljeća precizno imenovali »vjerom bosanskom« (*fede bosignana*), a izvori bosanske provenijencije »našom vjerom«.

Kao politički i gospodarski akteri, koji su održavali stoljetne veze sa srednjovjekovnom Bosnom, Dubrovčani su bili njezini najbolji poznavaoци, tako da i njihova zapažanja o konfesionalnim odnosima u ovoj južnoslavenskoj zemlji imaju vrijednost primarnog izvora. Svjedočanstva brojnih izvora govore da se između Dubrovčana i pripadnika Crkve bosanske duže od jednoga stoljeća odvija nesmetana komunikacija na političko-diplomatskom i gospodarskom polju i da Dubrovčani, poslovično oprezni i posvećeni svojim ekonomskim interesima, vjeru bosanskih krstjana nikad nisu postavili kao prepreku u toj komunikaciji. To je ujedno i najvažniji indikator pozicije Dubrovčana u recepciji bosanske “hereze”.

U predavanju će se analizirati politička terminologija zasnovana na svetom govoru i političkom moralu srednjeg vijeka kao nesekulariziranoj povijesnoj epohi, koja uključuje dubrovačku kancelariju i kancelarije bosanskih velmoža, među ostalima Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Sandalja Hranića i Stjepana Vukčića Kosače u vremenskom rasponu od nekih osamdeset godina (1380.–1466.). Na jednoj strani stajala je Dubrovačka Republika s katoličkom vjerom i političko-teološkim poimanjem svijeta, zasnovanim na toj vjeri, na drugoj strani bili su bosanski velikaši, bliski Crkvi bosanskoj i njezinim teološko-političkim predodžbama. Nijedna od strana, sve i da je htjela, nije se mogla odreći vlastitog političko-religijskog identiteta, tako da njihova međusobna komunikacija, praćena razmjenom pisanih akata, povelja ponajprije, otkriva sličnosti i razlike ukorijenjene u pripadničtvu dvjema Crkvama i dvjema kršćanskim konfesijama.

Dakle – traži se odgovor na pitanje: kojim rječnikom je govorio Bog “dubrovački” (katolički), a kojim pak Bog “bosanski” (šizmatički), da li je među njima bilo ikakve “koegzistencije”, odnosno koji je od njih “pravovjeran”? Ova analiza naslanja se na sličnu analizu posvećenu odnosima Dubrovačke republike i bosanskog vojvode Radosava Pavlovića (sljedbenika Crkve bosanske) koja je pokazala da se političko-teološki govor dviju strana u bitnome nije razlikovao, naprotiv da se, uza sve finese, može govoriti o jednom svetom jeziku zasnovanom na teološko-dogmatskim predodžbama kršćanstva kao monoteističke religije. Drugim riječima: u prvi plan dolazi politička dimenzija dvaju različitih identiteta vezanih za dva politička okvira, dvije crkvene organizacije i dvije konfesionalne orijentacije. Ključne riječi: politički govor, konfesionalni identitet, politički identitet, vjera katolička, vjera bosanska, pravovjerje, krivovjerje, raskol, šizma

Dr. sc. Ivana Lovrić Jović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10 000 Zagreb
ilovric@ihjj.hr

Je li *ljubav* bitna ako nije *amor*? – Pretpostavke za rječnik dubrovačkoga govora

Tema rada jest izrada rječnika mjesnoga govora temeljena na znanstvenoj osnovi. Kroz iskustvo u radu na hrvatskim povijesnim rječnicima te u izradi glosara tj. aneksnoga rječnika dubrovačkoga govora, autorica propituje fond leksema koji bi u rječnik mjesnoga govora trebali ući. U tome se razilazi od uhodane navike uvrštavanja samo tzv. manje poznatih riječi.

Mišljenja je da takav sužen izbor ne oslikava stvarno leksičko stanje te je znanstveno necjelovit pa čak i dezinformativan. Naime, podatak da se u dubrovačkim frančezarijama (21 dramski tekst) najčestotniji pojam tih smješnica ne potvrđuje (Držićevim) talijanizmom *amor*, već samo leksemom domaćega podrijetla – *ljubav*, važna je obavijest koja u rječnike manje poznatoga leksika ne bi ni ušla.

Ključne riječi: povijesni rječnik, glosar mjesnoga govora, nestandardni i standardni leksik, znanstvena objektivnost

Dr. sc. Vinicije B. Lupis

Područni centar Dubrovnik Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar
Kaštela 11
20 000 Dubrovnik
vinicije.lupis@pilar.hr

**Prilog Dubrovnika i njegove šire okolice
hrvatskim kulturnim vezama s hispanoameričkim svijetom**

Dubrovnik sagledan u cjelovitosti hrvatske srednjovjekovne i novovjekovne povijesti poseban je fenomen s gotovo petstogodišnjim trajanjem državnosti, a njegove političke i gospodarske veze od posebnoga su značenja za hrvatsku povijest i kulturu. Bez Dubrovnika kao nacionalne sastavnice hrvatska bi povijest bila zakinjuta na mnogim poljima, tako i za španjolski likovni i uopće kulturološki utjecaj na jugu Hrvatske. Kulturne veze Dubrovnika, i njegove šire okolice, stoljećima su bile intezivne s Pirinejskim poluotokom, a bile su prije svega plodom intezivnih gospodarskih i političkih veza. O kulturnim vezama, za razliku od gospodarskih, vrlo se malo pisalo. Autor će skrenuti pozornost na brojne primjere sfragistike kraljeva Kastilije, kamenih grbova u dubrovačkom dominikanskom samostanu, i upozoriti na arhivsku vijest kako je Dubrovčanin Vicko Bratutić – kraljevski prevoditelj za turski jezik, u svojoj oporuci 1682. sastavljenoj u Madridu, ostavio svoj dar za izgradnju dubrovačke prvostolnice. Španjolsko drveno raspelo iz Žuljane na Pelješcu koje je darovao biskup Augustin Flavije Macedonić 1681. potrebno je sagledati kroz prizmu tadašnjeg likovnog trenutka Španjolske. Isto tako, temeljitim pregledom pokretne baštine dubrovačkog kraja uočljivo je više baroknih grafika, primjera nakita izrađenih spagnoleggiante stilom, iz zbirke zavjeta dubrovačke prvostolnice.

Književno-kulturne veze Iberskog poluotoka i Dubrovnika ogledale su se prije svega kroz osobnost sefardskog Židova, rođenog u Portugalu – Didaka Pira (1517.–1599.), koji je većinom svog života bio povezan s Dubrovnikom. Otkriivanje novih svjetova odrazilo se i u hrvatskoj pisanoj riječi, tako iz dubrovačkoga kulturnoga kruga treba istaknuti: Mavra Vetranovića u *Pjesanci lakomosti*, Juni-ja Palmotića u *Kolombu*, Ignjata Đurđevića – *Priča o pretvorbi Brazilca u duhan* i *O postanku čokolade*, kao i Brnje Đamanjića – *Kolumbo otkriva Ameriku*. Kulturne veze hispanoameričkog svijeta i Dubrovnika kao hrvatske nacionalne sastavnice sa svojom okolicom bile su intezivne i tek pred nama predstoji njihovo prepoznavanje i revalorizacija u kompleksu multidisciplinarnog istraživanja prožimanja kulturnih utjecaja na Sredozemlju u novovjekovnom razdoblju.

Ključne riječi: Kastilija, raspelo, Didak Pir, Madrid, Dubrovnik

Dr. sc. Dragica Malić

Hanamanova 20
10.000 Zagreb
dragica.malic@zg.t-com.hr

O jeziku najstarijih dubrovačkih molitvenika

U prilogu pod navedenim naslovom autorica će razmotriti najmarkantnije jezične crte najstarijih dubrovačkih (latiničkih) molitvenika: *Vatikanskoga hrvatskog molitvenika* (VHM – oko 1400. godine) i *Akademijina dubrovačkog molitvenika* (ADM – II. pol. 15. st.), tj. one na temelju kojih se mogu izvući važni jezikoslovni i kulturološki zaključci. Tako npr. grafija, prisutnošću raznih pisarskih pogrešaka izazvanih nedovoljnim razlikovanjem slova drugoga ili starijega pisma, ukazuje na to da su čakavsko-crkvenoslavenski predlošci naših molitvenika bili pisani glagoljicom, da je u Dubrovniku od davnina supostojala upotreba latiničkoga i ćiriličkoga pisma, te da su ti molitvenici izravno prepisani sa starijih latiničkih predložaka (kao i ostali najstariji poznati hrvatski latinički tekstovi). Na jezičnoj razini najznačajnije su one crte koje ukazuju na izvornu dubrovačku štokavštinu ijekavskoga tipa. Tako je, uz niz ikavizama zaostalih pri prepisivanju s čakavskih ikavskih predložaka (matica), u pretežito ijekavskim tekstovima molitvenika posebno zanimljivo variranje ijekavskoga i ikavskoga refleksa *jata* u osnovama i nastavcima riječi (oboje ijekavsko, ikavska osnova – ijekavski nastavak i obrnuto, te rjeđe oboje ikavsko), koje ukazuje na svjesno pisarevo izbjegavanje izrazne monotonije i postizanje određenih stilskih efekata, te pojava hiperijekavizama, koji mogu nastati samo na izvornom ijekavskom terenu. Najznačajnija je suglasnička pojava bezizuzetna štokavska kontinuanta *đ* od prasl. **d'* i grč.-lat. palatalnoga *g*, te *šč*, *žd* od prasl. **st'*, **zd'*, **sk'*, **zg'*. Na morfološkoj razini ima određenih tragova crkvenoslavenskih i čakavskih oblika (uz one koji mogu podjednako pripadati starijemu stanju domaćega štokavskoga sustava), na tvorbenoj se mogu zapaziti određeni crkvenoslavenski utjecaji, ali značajnija od njih je leksička razina. Na njoj su, uz stopostotni izostanak zamjenice *ča* i njezinih izvedenica, prisutni i pojedini čakavizmi, ali znatno više crkvenoslavizmi, uglavnom naslijeđeni iz crkvenoslavenskih prijevoda psalama, a posebno je zanimljiva kategorija davno zaboravljenih i neobičnih slavizama. Ova bi raščlamba imala ukazati na izvornu pripadnost dubrovačkoga govora ijekavskoj (zapadnoj!) štokavštini, pokazati prisutnost hrvatske srednjovjekovne tropismenosti i na dubrovačkom prostoru, jezičnu i kulturološku slojevitost davnih hrvatskih književnih tekstova, te povezanost latinaške i slavenske bogoslužne i njima pripadne kulturne sfere.

Ključne riječi: Vatikanski hrvatski molitvenik (VHM), Akademijin dubrovački molitvenik (ADM), ijekavizam, (zapadna) štokavština, ikavizmi, čakavizmi, crkvenoslavizmi, zaboravljeni/neobični slavizmi

Dr. sc. Marinko Marić

Dokument IT d.o.o.
Ivana Meštrovića 3
20 000 Dubrovnik
marinko@maric.com.hr

Dubrovčani – biskupi Trebinjsko-mrkanske biskupije

Sufraganski odnos Trebinjsko-mrkanske (Trebinjske/Mrkanske) biskupije prema Dubrovačkoj (nad)biskupiji bio je presudan što su kroz dugu prošlost te biskupije biskupi i ostali crkveni dostojanstvenici bili uglavnom Dubrovčani, tj. pripadnici dubrovačkog klera. Međusobne veze sežu još u XI. stoljeće, što potvrđuje najstariji sačuvani dokument Državnog arhiva u Dubrovniku, bula pape Benedikta VIII. iz 1022. godine. Od 1252. godine, kad je srpski kralj Uroš I. iz Trebinja protjerao trebinjskog biskupa Salvija, trebinjski su biskupi rezidirali u Dubrovniku ili na otoku Mrkanu. Godine 1284. od dubrovačke vlasteoske obitelji Tefla dobili su benediktinski samostan i crkvu sv. Marije na Mrkanu pa su od konca XIII., ili početka XIV. stoljeća, stolovali na otoku Mrkanu zbog čega su dobili dodatak mrkanski. Trebinjsko-mrkanske biskupe predlagao je dubrovački Senat, a potvrđivao Papa. To su pravo Dubrovčani stekli darovanjem otočića ispred Molunta trebinjskom biskupu 1423. godine. Zbog tog su trebinjsko-mrkanski biskupi uglavnom bili dubrovački uglednici. Za Republiku je bilo važno tko će biti trebinjsko-mrkanski biskup, jer su preko njega kontrolirali katolike u svom zaleđu, a s druge strane, on je uglavnom zamjenjivao dubrovačkog (nad)biskupa, ili bio njegov generalni vikar. Dubrovački crkveni velikodostojnici upravljali su Trebinjsko-mrkanskom biskupijom sve do 1890. godine, kada je ustanovljena crkvena hijerarhija u Bosni i Hercegovini. Posljednji dubrovački biskup koji je upravljao tom biskupijom bio je Mato Vodopić (1882.–1890.).

Ključne riječi: Dubrovčani, biskupi, Trebinjska/mrkanska biskupija, Mrkan

Doc. dr. sc. Suzana Marjanić

Institut za etnologiju i folkloristiku
Šubićeva 42
10 000 Zagreb
suzana@ief.hr

**Fragment historijske antropologije snova – noćne i/ili mitske more
prema etno/eko zapisima Tomislava Macana**

U predavanju, koje će nastojati dokumentirati historijsku antropologiju snova, zadržat ćemo se na noćnim morama, koje se danas određuju kao paralize u snovima (Davies, 2006.), kao i na mitskim bićima u našim usmenim predajama, koja su rodno, spolno prema folklornim predajama (a zadržat ćemo se na folklornoj građi o morama iz dubrovačkoga kraja, dakako, u komparativnoj poveznici s predajama o tim demoniziranim bićima nekih drugih europskih etnokultura) određena uglavnom (uz neke regionalne izuzetke) kao feminina demonska bića (rkp. IEF 1107. Macan, Tomislav. *Građa o pučkom životu u Župi dubrovačkoj*. Zapisi od 1930. do 1970. Svezak V., Vjerovanja, str. 57.).

Pritom kao moto pisanja o morama kao vrsti uznemirujućih snova i kao mitskih bića iz naših usmenih predaja može nam poslužiti zapis F. S. Kraussa – »Ako je neko vjerovanje bilo i jest zajedničko svim narodima svih doba i područja, onda je to vjerovanje u moru.«

Ključne riječi: usmene predaje, vjerovanja, mora, Tomislav Macan

Prof. dr. sc. Ljiljana Marks

Institut za etnologiju i folkloristiku
Šubićeva 42
10 000 Zagreb
marks@ief.hr

Dubrovnik u zrcalu usmenih priča

Pitanje kulturnoga identiteta u žarištu je suvremenih rasprava i promišljanja u humanističkoj znanosti. Povratak korijenima u službi izgradnje i jačanja nacionalnoga identiteta osnažio je potkraj XX. stoljeća zanimanje za folklor i tradicijsku kulturu pa u tome kontekstu možemo danas govoriti i o retradicionizaciji, koja se najčešće tumači i kao odgovor na detradicionizaciju provedenu u socijalizmu.

Usmene su priče, ponajprije povijesne i mitske predaje iz arhivskih, književnih i rukopisnih izvora, svojim lokalnim detaljima uvijek neraskidivo vezane s kra-

jem iz kojega potječu i o kojemu govore. Mogu se odrediti kao markeri lokalnoga identiteta, kao jednoznačno prepoznatljiv znak podneblja. Upravo je Dubrovnik izvrstan primjer lokaliteta gdje se gusto prepleće visoka kultura Grada s usmenom, pučkom njegova zaleđa. Oprimjerit će to u radu brojne lokalne predaje, koje ne nude samo književne ili znanstvene interpretacije, nego i moguće praktične turističke primjene.

Ključne riječi: Dubrovnik, usmena predaja, identitet

Prof. dr. sc. Tihomil Maštrović

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU
Opatička 18
10 000 Zagreb
tmastrovic@hazu.hr

Ivo Vojnović izvan Dubrovnika

Lik i djelo uglednog hrvatskog književnika Ive Vojnovića najčešće se vezuje uz njegov rodni grad Dubrovnik. Rijetko je koji pisac svojim djelom tako neraskidivo povezan s gradom Dubrovnikom kao što je to Ivo Vojnović. Dubrovnik kao motiv, kao pjesnički doživljaj i pjesnička sudbina, Dubrovnik kao iluzija, kao fantazija i kao pjesnički san, prisutan je u većini Vojnovićevih književnih tekstova.

Ipak, Vojnović je veći dio života proveo izvan Dubrovnika, njegova su djela izvođena diljem europskih kazališta, te prevedena na brojne jezike. Kako je za piscem ostala golema korespondencija s nekoliko tisuća pisama (čime je Vojnović postao autor u čijoj je književnoj ostavštini više stranica pisama nego stranica autentičnoga književnoga teksta, što je jedinstveni primjer u hrvatskoj književnosti), preko njegove korespondencije moguće je osvijetliti i onaj svijet što ga je živio izvan svog Dubrovnika. Brojna su mjesta, ljudi i događaji povezana s njegovim životom i stvaralaštvom. No i tada, često je njegov doživljaj svijeta izvan rodnog mu grada bio u pravilu Dubrovnikom, odnosno djelima što su inspirirana tim Gradom, prožet.

Najbolji put k svakom piscu, k odgonetavanju njegova pjesničkog i ljudskog bića svakako ide preko njegovih književnih ostvarenja. Ima međutim trenutaka kada čitatelj ili pak književni znanstvenik, poželi doznati još štogod o ličnosti autorovoj, o svjetonazoru i bivstvovanju pjesnikovom. U književnoj ostavštini pojedinog pisca, napose u korespondenciji te u piščevim dnevnicima, često se mogu pronaći odgovori na različita pitanja što su u njegovim djelima ostala otvorenim. Vojnovićev primjer to lijepo ilustrira.

Ključne riječi: Ivo Vojnović, Dubrovnik, književna korespondencija

Prof. dr. sc. Stjepan Matković

Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
10 000 Zagreb
matkovic@isp.hr

Senatori o statusu Dubrovnika uoči Drugoga svjetskog rata

Nakon uvođenja diktature kralja Aleksandra i uspostave nove upravno-političke podjele države osnovan je Senat Kraljevine Jugoslavije u kojemu su do izražaja došli zagovornici centralističkog integralizma. S obzirom da je nakon kraljeve smrti nastupilo razdoblje zaoštavanja odnosa unutar Kraljevine, praćeno dubokom krizom odnosa unutar Europe, otvorilo se pitanje redefiniranja nacionalnog pitanja i državnog preuređenja. U tom smislu autor ovog izlaganja istražuje nastupe trojice senatora koji se, svaki na svoj način, bave statusom Dubrovnika. Analizom djelovanja Luje Vojnovića, Melka Čingrije i Josipa Smodlake, koji su svi bili imenovani za senatore ukazima kraljevskih namjesnika, zrcale se tri pogleda. Vojnovićeva gledišta iznesena su u brošuri *Vaskrs Hrvatske*, podržavaju izlazak Dubrovnika iz sastava Zetske banovine i reflektiraju prijedlog o donošenju autonomnog statusa za Dubrovnik. Čingrija je u brošuri *Dubrovnik i hrvatsko pitanje* odbacio sporazum Cvetković-Maček a time i uključivanje Dubrovnika u sastav Banovine Hrvatske. Konačno, Smodlaka se zalagao u nešto ranije objavljenoj brošuri *Hrvatsko pitanje u Jugoslaviji* (Zagreb 1936.) za uspostavu autonomnih pokrajina, a tijekom pregovora Cvetković-Maček predlagao je stvaranje četiriju banovina: srpske, slovenske, hrvatske, a četvrta (dinarska) sastojala bi se od Bosne i Hercegovine, Dalmacije i Crne Gore, uključujući i Dubrovnik. Sva tri gledišta ocrta-vaju stajališta trojice istaknutih političara jugoslavenske integralističke orijentacije koja su bila u neskladu s težnjama većinskog stanovništva u Dubrovniku, što su pokazali događaji neposredno prije i nakon uspostave Banovine Hrvatske kad je ideologija jugoslavizma doživjela pad.

Ključne riječi: Senat Kraljevine Jugoslavije, senatori (Lujo Vojnović, Melko Čingrija, Josip Smodlaka), Dubrovnik

Doc. dr. sc. Tatjana Mićević-Đurić

Beat Čolak

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

Matice hrvatske b.b.

88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

tanjamicevicdjuric@gmail.com

Freske u crkvi Gospe od Lužina u Stonu

U crkvi Gospe od Lužina kod Stona nalaze se u stručnoj javnosti slabo poznate freske, vrlo loše očuvane, ali koje ipak omogućavaju iščitavanje njihova sadržaja i u određenoj mjeri definiranje formalno-stilskih obilježja.

Najveća očuvana oslikana površina preostala je na zidu oltarske apside, gdje je u središnjem registru prikazano šest stojećih figura u arkadama koje se ne mogu identificirati sa sigurnošću, ali se, prema pročitanim riječima jednoga natpisa koje ukazuju na poeziju – a ne na molitvu ili liturgiju – čini kako je jedan od njih sv. Ambrozije. Stoga je opravdano pretpostaviti kako su tu prikazani crkveni oci.

U polukaloti apside sačuvan je samo mali ulomak freske na kojemu preostali elementi ukazuju kako je na čitavoj toj površini bila prikazana jedinstvena kompozicija, čiji je sadržaj danas nemoguće utvrditi. Djeвица Marija bila je prikazana iznad te kompozicije, u vrhu istočnoga zida, o čemu svjedoči i natpis koji prati luk apsidalnog otvora. Na trijumfalnome luku prikazana su dvojica svetih biskupa, sv. Vlaho i sv. Lazar. Dok sv. Vlaho, zaštitnik Dubrovačke republike, slijedi uobičajenu ikonografiju, sv. Lazar je prikazan na dosta neobičan način, kao biskup uz kojega se vidi okvir groba u stijeni.

Dok se prikazima u apsidi i u vrhu istočnoga zida potvrđuje vanvremenski, opći karakter slikarstva, a ličnostima sv. Vlahe i sv. Lazara otkriva njihov regionalni karakter, u sadržaju fresaka na bočnim zidovima istočnog traveja pokazuje se njegova povezanost sa suvremenim temama koje se razvijaju u to vrijeme u okviru umjetnosti Zapadne crkve. O tome jasno govore prikazi sv. Franje, sv. Dominika, sv. Antuna Padovanskog i Vinka Fererskoga. Oni su istaknuti franjevci i dominikanci, osnivači i pripadnici utjecajnih crkvenih redova koji su i na prostoru Dubrovnika u to vrijeme bili vrlo aktivni.

Osim pojedinačnih figura, u crkvi su bile naslikane i neke narativne kompozicije, kao što je Rođenje Kristovo u slijepoj niši na sjevernome zidu istočnoga traveja, kompozicija koja ikonografskim pojedinostima ukazuje na povezanost sa suvremenim zbivanjima u talijanskoj umjetnosti.

Jednako kako se u ikonografiji prepoznaje zapadni karakter toga slikarstva, njegovo definitivno odvajanje od bizantskih tradicija uočava se i u stilu i formal-

nim svojstvima, što je najjasnije u snažnim nastojanjima stvaranja dojma prostorne dubine, snažnih volumena, te uvođenju rezultata opažanja pojavnoga svijeta u sliku.

Takva stilska svojstva, kao i ikonografske pojedinosti, zidne slike u crkvi Gospe od Lužina smještaju u posljednja desetljeća XV. stoljeća. Nepostojanje važnijih formalnih razlika između pojedinih dijelova tog oslika osporava ranije iznesene pretpostavke o više faza njihova nastanka. Konačno, iako se ne može dati prijedlog atribucije tih fresaka, to se slikarstvo ipak može povezati s umjetničkom produkcijom dubrovačkog prostora. One su ostvarenje domaćeg majstora koji je napustio gotičke i bizantske umjetničke tradicije.

Ključne riječi: Gospa od Lužina, freske, crkveni oci, sv. Franjo, sv. Dominij, sv. Vinko Ferarski, sv. Ante Padovanski, Quattrocento, dubrovačka slikarska škola

Dr. sc. Borana Morić-Mohorovičić

Andrea Car

Filozofski fakultet u Rijeci

Sveučilišna avenija 4

51 000 Rijeka

bmoric@ffri.hr

O matičnim knjigama *Nahodišta* u Dubrovniku

Prve su se matične knjige u Dubrovniku počele voditi u XVI. stoljeću. Budući da su matične knjige župnicima često služile i kao dnevnik, iz njih saznajemo vrijedne lingvističke, kulturno-povijesne i sociološke podatke. U predavanju će se analizirati antroponimijska građa (osobna imena, prezimena) u najstarijoj sačuvanoj matičnoj knjizi dubrovačkoga *Nahodišta* iz XIX. stoljeća.

Ključne riječi: matične knjige, Dubrovnik, Nahodište, antroponimi

Mr. sc. Lada Muraj

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Bruxellesu
Avenue Louise 425
1050 Bruxelles, Belgija
lada_muraj@yahoo.com

Dramski opus Marina Držića na stranim pozornicama: između kulturalnog okrznuća i kulturalne apropijacije

Temeljeći se na svjedočanstvima o predstavama, u predavanju će se nastojati, unutar konteksta inozemnih postava Držićevih dramskih tekstova, preispitati za-pažanja nekih šekspirologa (primjerice, Dennis Kennedy ili Barbara Hodgson) koji su, baveći se suvremenim izvedbama engleskog renesansnog dramatičara, konsta-tirali kako su suvremene režije Shakespeareovog dramskog opusa izvan anglofo-nog kulturnog prostora, oslobođene “tereta” Bardovog jezika i statusa nacional-nog klasika, kao i značenjske i scenskoizvedbene popudbine koju taj status dono-si, puno slobodnije posezale za inovativnim scenskim rješenjima no što je to bio slučaj u engleski govorećim sredinama. Naime, dramski opus Marina Držića svo-ju je književnu i scensku kanonizaciju zadobio unutar hrvatskog kulturnog pro-stora, no zabilježena je njegova scenska prisutnost i u širem jugoslavenskom i eu-ropskom prostoru. U tome smislu, zadatak je rada istražiti u kojoj mjeri Držiće-va dramatika participira u stranoj kulturi: da li je samo “okrznula” stranu kultu-ru (gostovanja iz Hrvatske); da li postoji kreativni doprinos u aktualizaciji Držiće-va stvaralaštva i od strane recepcijske kulture (npr. gostovanja hrvatskih redatelja koji postavljaju Držićeva djela s domaćim ansamblima i na temelju prevedenih/ adaptiranih tekstova); ili je pak Držića u potpunosti “posvojila” recepcijska kultu-ra pa tako njegovo djelo počinje tvoriti integralni dio dostignuća te strane kultu-re, sudjeluje u njezinom scenskom razvoju. Rad također uzima u obzir problema-tiku jezika, bilo da se Držićevi tekstovi u susjednim zemljama izvode u izvorniku, bilo da je riječ o prijevodima (i katkad preradbama), koji s jedne strane povećava-ju komunikativnost s publikom, ali i donose opasnost gubljenja određenih estet-skih, kulturoloških i filozofskih slojeva Držićeva teksta.

Ključne riječi: Marin Držić, inozemne izvedbe, kulturalna apropijacija

Prof. dr. sc. Snježana Paušek-Baždar

Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU
Ulica književnika Ante Kovačića 5
10 000 Zagreb
spbazdar@hazu.hr

**Bernard, Mato Ksaver i Mato Lujo Zamanja
u hrvatskoj prirodoslovnoj baštini**

Glasoviti Dubrovčanin Bernard Zamanja (1735.–1820.), poznati grecist i pjesnik, profesor retorike u Terniju, Livornu i Sieni te grčkoga jezika u Milanu, bavio se i prirodnim znanostima. On je već 1768., pet godina prije pokusa braće Montgolfier (1783.), objavio u Rimu djelo *Navis aëria*. Nakon pokusa braće Montgolfier, Zamanjino je djelo ponovno, prema rimskom izdanju, tiskano u Beču 1784. U njemu je istaknuto da je let balonom velebno ostvarenje davne zamisli talijanskog isusovca Francesca Terzi Lane (1631.–1687.), što je izazvalo rasprave u europskom intelektualnom krugu (Faujas de Saint Fond, Gottfried W. Leibniz). Za razliku od Bernarda, Mato Ksaver i Mato Lujo Zamanja djelovali su deset godina kasnije u Dubrovniku. Oni su, zajedno s Lukom Gučetićem, napisali i branili završnu radnju s područja kemije na studiju Pijarističkog kolegija u Dubrovniku *Trattenimento accademico sull'aria comune*. Sadržaj tog spisa je istraživanje kemijskih svojstava običnog zraka na temelju 33 pokusa, koje su oni izveli i protumačili. Napisan je u deset zasebnih poglavlja, u obzoru tada vladajuće flogistonske teorije u kemiji plinova. Tom teorijom su se tumačili kemijski postupci s plinovima i proces disanja živih bića. Po uzoru na europske znanstvenike Pierra J. Macquera, Giovannia A. Scoplija i Felicea Fontanu, naši su autori protumačili rezultate svojih pokusa pojmovima *otapajuća sila zraka, gostujući zrak i vezani zrak*. Ključne riječi: aerostatski pokusi, flogistonska teorija, otapajuća sila zraka, gostujući zrak, vezani zrak, disanje

Doc. dr. sc. Antun Pavešković

Odsjek za povijest hrvatske književnosti HAZU
Opatička 18
10 000 Zagreb
apavesk@gmail.com

Vetranović i Držić – politički modeli raguzeizma

Dva renesansna pisca ujedno su i dvije političke paradigme, važeće za cjelokupnu dubrovačku prošlost, ali i sadašnjost te odnos dubrovačkoga i hrvatskoga političkoga iskustva koji se, na žalost, bitno razlikuju. Dubrovnik posjeduje jake, stoljećima građene institucije i stoga ne uvažava pojedinca, odnosno, tolerira ga koliko individuum pristaje uklopiti se u koncept djelovanja zajednice. Hrvatska, stoljećima kolonizirana, bez jakih institucija, ovisi o pojedinačnim istupima jakih pojedinaca. Oba su ta politička modela navlastita Hrvatskoj, budući da je i Dubrovnik hrvatska zemlja, ali je samo jedan “dubrovački”. Vetranović djelom zastupa koncept kolektiviteta, Držić, mada Dubrovčanin, zastupa ideju političkoga prodora jakog pojedinca. Ta dva koncepta ponavljaju se tijekom povijesti, a aktualna su kao sinergijski poučak o nužnosti izgradnje institucija kao pretpostavke dovršenju političke nacije. To će u XIX. stoljeću razumjeti Strossmayer krenuvši posredno u izgradnju kulturnih nacionalnih organizacija. Tako Dubrovnik, mada hrvatski kraj, zahvaljujući povoljnim povijesnim konstelacijama, ostaje trajnom opomenom hrvatskom kulturnom i nacionalnom biću.

Ključne riječi: Dubrovnik, politika, kolektivitet, junaštvo, institucije, država

Dr. sc. Marina Perić Kaselj

Dr. sc. Aleksandar Vukić

Institut za migracije i narodnosti
Trg Stjepana Radića 3
10 000 Zagreb
marina.peric@imin.hr; aleksandarvuki@yahoo.com

Dubrovnici u Južnoj Americi: iseljavanje, utjecaji, identiteti

Na temelju povijesnih izvora, te dostupnih popisa i registara u Južnoj Americi rekonstruiramo uzroke i pravce iseljavanja Hrvata s dubrovačkoga područja u zemlje južnoameričkoga kontinenta poglavito država Argentine, Čilea, Perua, Bolivije. Govorimo o različitim profesionalnim i ideološkim grupacijama dubrovačkih iseljenika. Istražujemo i analiziramo ekonomski prosperitetne iseljenike koji

su svojim životom i djelovanjem utjecali kako na emigrantsko tako i imigrantsko društvo. Pokazujemo i različite aspekte kulturnoga i nacionalnoga djelovanja Dubrovčana, kao i njihova institucionalnoga organiziranja kroz nekoliko povijesnih razdoblja. Na kraju povlačimo paralele s današnjom suvremenom problematikom identiteta potomaka iseljenika koristeći se pri tom neetnografskom metodom – promatranjem virtualnih dijasporskih zajednica na društvenim mrežama pristupajući analizi kroz teorijski model kulture sjećanja.

Ključne riječi: Južna Amerika, Dubrovnik, iseljenici, identitet, kultura sjećanja

Prof. dr. sc. Anita Peti-Stantić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Lučićeva 3
10 000 Zagreb
anita.peti-stantic@ffzg.hr

Klasici i jezici: Dubrovnik u središtu

Osnovna je teza predavanja kako je mjera u kojoj je literarno i literarizirano autorâ koje smo post festum prepoznali kao klasične u formativnim predstandardizacijskim razdobljima oblikovanja hrvatskoga jezika su-oblikovalo propovjedno, pa onda zasigurno i raz-govorno (čak i kad je to raz-govorno bilo pisano), bila iznimno visoka. U tom se smislu ističe važnost svjesnih, pa i politički uvjetovanih izbora prilikom oblikovanja zajedničkih jezika. Pojedini tekstovi nedvojbeno upućuju na to da se već u XVII. stoljeću mediteransko-latinska literarizirana nadgradnja pokazala relevantnom perspektivom omjeravanja leksičko-gramatičke sastavnice hrvatskoga jezika. Zbog toga smatram da danas treba nanovo procijeniti ulogu te, kao i drugih formativnih sastavnica standardnoga jezika prilikom uspostavljanja njegova identiteta.

Polazeći od teze o tijesnoj isprepletenosti leksika i gramatike u oblikovanju specifične jezične strukture, na osnovi usporedbe leksičkih izbora i reda riječi, posebno sredstava ritmizacije rečenice, u radu se upućuje na tijesnu jezičnu vezu između propovijedi Matije Divkovića (1563.–1631.) i tekstova dubrovačkih autora, njegovih neposrednih prethodnika (Marina Držića (1508.–1567.)) i suvremenika (Ivan Gundulić (1589.–1638.)). Očito svjestan sebi suvremenih klasika kao uzora svome jeziku, Divkovićev je jezik i leksikom, i ritmom i stilizacijom gotovo u svim detaljima usporediv s jezikom onodobnih dubrovačkih i dalmatinskih pisaca. Time se, bar donekle, dovodi u pitanje opravdanost starijih teza o pokrajinskim književnostima i pokrajinskim čitateljskim publikama, a osobito o važnosti pokrajinskih jezičnih identiteta.

Ključne riječi: klasici, franjevci, 17. stoljeće, mediteransko-latinska nadgradnja

Prof. dr. sc. Marko Petrak

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za rimsko pravo
Trg m. Tita 14
10 000 Zagreb
mpetrak@pravo.hr

Vladarske *laudes* u Dubrovniku (XII.–XIX. stoljeće)

Vladarske laude ili pohvalnice (*laudes regiae, laudes imperiales*) bile su u srednjovjekovlju jedan od važnih izraza vrhovništva pojedinog vladara nad određenim područjem. Kao liturgijske reformulacije drevnih rimskih carskih aklamacija, vladarske laude zadržale su se u našim krajevima isključivo u gradovima koji su nekoć pripadali Bizantskoj Dalmaciji. Pjevale su se na hvalu vladara u okviru sv. mise nakon evanđelja za najveće kršćanske blagdane (Božić, Uskrs, Duhove i blagdan gradskog patrona), a ponegdje su se zadržale čak do kraja Habsburške Monarhije. O njihovoj važnosti u dalmatinskom okviru dostatno svjedoči činjenica da im je Ivan Lučić posvetio cijelo poglavlje svog djela *De regno Dalmatiae et Croatiae* (lib. II. cap. VI.), naslovivši ga jednostavno *De laudibus*.

Međutim, u navedenom djelu, Lučić nije posebno obradio oblik vladarskih *laudes* u Dubrovniku. Njihovu nam je formu, sljedeći S. Razzija (*La storia di Ragusa*, 1595.), prenio dubrovački dominikanac i povjesničar Serafin Marija Crijević (Cerva) († 1759.) u svom djelu *Prolegomena in sacram metropolim Ragusianam* posvetivši im poglavlje pod naslovom *De laudibus quae in cathedrali Ragusii ecclesia statis diebus decantari solent* (cap. XXXIX). U prvo vrijeme, *laudes* su se u Dubrovniku pjevale rimsko-bizantskom basileusu kao vrhovnom vladaru, potom mletačkom duždu, ugarsko-hrvatskom kralju te naposljetku caru Svetoga Rimskoga Carstva. Ovdje je posebno važno istaknuti da su se *laudes* vladaru koji je bio i hrvatski kralj (*Domino regi nostro Ungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, salus, honor, vita et victoria*), nakon lauda papi i caru, pjevale sve od 1358. godine do kraja Dubrovačke Republike. Navedena činjenica pruža nam jedno važno svjedočanstvo o shvaćanju državno-pravne sveze između Dubrovnika i drugih hrvatskih krajeva u očima samih Dubrovčana.

Ključne riječi: laudes, car, kralj, Dubrovnik, Hrvatska

Prof. dr. sc. Mirjana Polić Bobić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
mpbobic@ffzg.hr

Hrvatski i navlastito dubrovački izvori za poznavanje Osmanskoga Carstva u španjolskom putopisu *Putovanje po Turskoj (Viaje de Turquía)*

Osmansko je carstvo i Osmanlija kao neprijatelj *par excellence* i kao nepoznati *drugi* najčestotnija ne-hispanska tema u književnosti španjolskoga Zlatnoga vijeka. Zbog izravnih iskustava španjolskih postrojba s “političkim Turcima” u okolnostima u kojima su u to vrijeme na Sredozemlju Osmansko carstvo i španjolska Monarhija bili u stalnom sukobu, književna je obrada i recepcija te teme složena. U ovom podnesku bit će riječi o dva hrvatska izvora – jednom iz sjeverne Hrvatske, dočim je drugi navlastito dubrovački – iz kojih je anonimni autor veoma poznatog putopisa *Putovanje po Turskoj* crpio podatke predstavljajući ih kao rezultat vlastitog iskustva.

Ključne riječi: književnost Zlatnog vijeka, putopis, Dubrovnik, Turci, tajne dojave

Dr. sc. Relja Seferović
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
reljaseferovic@yahoo.co.uk

Jezikoslovni interesi u klasičnoj dubrovačkoj historiografiji

Iako su naponi klasičnih dubrovačkih povjesničara od srednjovjekovlja pa do pada Republike početkom XIX. stoljeća bili posvećeni prvenstveno istraživanju političke povijesti, ipak se već pod slojem anala, kronika i popularnih opisa grada mogu pronaći zanimljivi zapisi o jezičnoj kulturi stanovnika i posebnim tradicijama. Vremenom su takvi istraživački interesi povezani s traganjem za političkim identitetom Dubrovnika i pripadnošću njegovih građana, pri čemu tradicionalne obrasce predstavljaju tekstovi koje u XVI. stoljeću potpisuju Ludovik Crijević Tuberon i Mavro Orbini. Međutim, trebalo je čekati do samog sutona Republike dok se nisu pojavili veliki stvaraoci poput Ignjata Đurđevića, Serafina Mari-

je Crijevića i Sebastijana Slade Dolcija. Svojim kritičkim mislima opovrgli su pojedine zablude prethodnika, a istovremeno su širinom erudicije i sustavnim izlaganjem ponudili velik doprinos poznavanju dubrovačke duhovne, kulturne i političke prošlosti, gledano i kroz jezične veze sa susjednim krajevima. Jezikoslovna kultura ponikla na temelju ovih postignuća urodila je zatim odgovarajućim leksikografskim plodovima, kao i novim pristupima dubrovačkoj prošlosti, o čemu svjedoči rad Francesca Marije Appendinija. Po dolasku jednog novog doba dubrovačkoj je kulturi ostalo istaknuto mjesto, zajamčeno i samoprijegornim radom njenih učenih povjesničara.

Ključne riječi: jezikoslovlje, historiografija, Dubrovačka Republika, Crkva, jezik

Dr. sc. Marijan Sivrić

Arhiv Biskupije dubrovačke
Poljana Paska Miličevića 4
20 000 Dubrovnik
marijan.sivric@du.t-com.hr

Migracije iz Hercegovine i Bosne na prostore Dubrovačke Republike i dubrovačka povijesna vrela o migracijama

Autor će se osvrnuti na izvore za povijest migracija s područja dubrovačkoga kopnenoga zaleđa – Hercegovine i Bosne na prostore Dubrovačke Republike. Riječ je, prije svega, o pograničnom pojasu uz dubrovačko zaleđe (neposredno uz Grad), osobito o Popovu i Zažablju, te Poneretlju od kuda su migracije bile konstantne i intenzivne. Migranata je bilo iz okoline Mostara i drugih hercegovačkih predjela u manjoj mjeri, kao i iz raznih krajeva Bosne. Migranata s desne obale Neretve veoma je malo. Njihove migracije usmjerene su prema mletačkim posjedima u Dalmaciji, gdje je režim migriranja bio liberalniji i lakši, usto i poželjan. Većina migranata dolazi u Grad i predgrađa – Pile i Gruž, gdje nalaze zaposlenje u obrtima, trgovini i uslugama. Proces doseljavanja na prostore Republike bio je kontroliran i usklađivan s potrebama demografske obnove i gospodarskog razvitka. Doseljavanja nisu bila masovna i stihijska, a ključan je bio politički i konfesionalni faktor u politici Dubrovačke Republike u pogledu doseljavanja. To se odražava i na status doseljenika, stjecanje dubrovačkoga građanstva i državljanstva. U predavanju će se primjerima iz pojedinih arhivskih fondova i serija Arhiva Republike prikazati povijesna vrela na zadanu temu. To su arhivski fondovi i serije Arhiva Republike – spisi državne Kancelarije i Javnog Notarijata, a obim predavanja bit će prilagođen skupu ove prirode.

Ključne riječi: Migracije, Hercegovina, Bosna, Popovo, Dubrovnik

Prof. dr. sc. Slavica Stojan

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
stanislava.stojan@du.t-com.hr

Stari pisci hrvatski u ljetnikovcima Rijeke dubrovačke

Rijeka dubrovačka neprijeporno je stekla mitsko značenje u hrvatskoj kulturi. Svojom iznimnom konfiguracijom i bogatstvom svježe izvorske vode oduvijek je privlačila putnike i putopisce, književnike i pjesnike koji su je nazivali *rikom* i *zatonom*, *zaljevom* i *kanalom*, *čarobnom vodom* i *čudesnom dragom* stiješnjenom između visokih brda. Rijeka dubrovačka i izvor Omble smatrani su izvorom poetskog nadahnuća jednak u svemu onome s Helikona koji je nadahnjivao grčke klasičare. Njezina svježina i mir rano su ušli u hrvatsku retorsku i pjesničku tradiciju kao antiteza bučnom trgovačkom i gradskom životu. U ljetnim stanovima Rijeke dubrovačke već u petnaestom stoljeću čuli su se glasovi dubrovačkih pjesnika na hrvatskom jeziku, poput Džore Držića (1461.–1501.), koji je kao rektor crkve Svih svetih ljetovao u blizini izvorišta Omble, u Rožatu, i pjesnika Šiška Menčetića (1457.–1527.) koji je boravio u Obuljenu, na posjedu crkve sv. Barbare nad kojom je obitelj Menčetić (Menze) imala patronat. U bukoličkom okruženju Rijeke dubrovačke nastao je znakoviti opus starijih hrvatskih latinskih pjesnika poput Karla Pucića (1458.–1522.), Ilije Crijevića (1463.–1520.), Damjana Benešića (1477.–1539.), Marina Županova Bunića (1482.–1540.), Ivana Gučetića (1451.–1502.) i Miha Gradića (vjerojatno 1465.–1527.). U Rijeku dubrovačku često je i rado dolazio Marin Držić (1508.–1567.) i boravio u blizini izvora Omble, jer je njezin pastoralni svijet donosio smiraj u njegov neuredni, rashodi-ma i oskudicom opterećeni život. Zamišljao je prostor Rijeke dubrovačke kao pozornicu svojih pastirskih igara, a rustikalni prolaznici koje je sretao u neposrednoj blizini graničnog prijelaza Dubrovačke Republike s Otomanskim Carstvom, pretvarali su se u nezgrapne i smiješne protagoniste njegovih drama. Na terasi svoje ljetne vile u Rijeci dubrovačkoj pisao je Ivan Gundulić (1589.–1638.) svoja književna djela i čitao svoje stihove prijateljima koji su ga tamo posjećivali. Nakon što je napisao svu množicu svojih melodrama i Junije Palmotić (1607.–1657.) poželio je imati ljetni stan u blizini »elikonskog vrjela«, ali je umro nepunu godinu dana nakon što je želju ostvario i kupio ljetnikovac obitelji Kaboga u Čajkovićima. Petar Franatičin Sorkočević (1749.–1829.) slavio je kolendama svoje prijatelje u Rijeci i dopunjavao *Osmana* obitavajući u kući koja je tristotinjak godina ranije pripadala Iliji Crijeviću. Rijeku dubrovačku opjevali su i hrvatski latinski pjesnici XVIII. stoljeća koji su tamo imali svoje ladanjske dvore poput Junija Restića

(1755.–1814.) ili pak posjećivali svoje prijatelje, kao što su to činili Bernard Đamanjić (1735.–1820.), Đuro Ferić (1739.–1820.) i liječnik Đuro Hidža (1752.–1833.), nastavljajući tradiciju ladanjskoga života u Rijeci dubrovačkoj u okviru klasicističke duhovnosti i njezina umjetničkog ukusa i nakon što je drevna Dubrovačka Republika prestala postojati početkom XIX. stoljeća.

Ključne riječi: Rijeka dubrovačka, hrvatska humanistička kolijevka, bukolički krajolik, povijest svakodnevice

Prof. dr. sc. Diana Stolac

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
diana.stolac@ri.t-com.hr

Napomene Šime Starčevića o gramatici hrvatskoga jezika Franje Appendinija

Franjo Appendini (Pijemont 1768.– Zadar 1837.) objavio je u Dubrovniku 1808. godine opsežnu gramatiku hrvatskoga jezika pisanu talijanskim jezikom naslovljenu *Grammatica della lingua Illirica*. Četiri godine kasnije Šime Starčević (Žitnik 1784. – Karlobag 1859.) objavio je u Trstu gramatiku hrvatskoga jezika naslovljenu *Nova ričoslovica ilirička*. U svojoj je gramatici Šime Starčević na više mjesta komentirao Appendinijevu gramatiku. U radu se popisuju i opisuju ti komentari te se raspravljaju razlozi njihova pojavljivanja, najviše vezani uz različitosti standardoloških polazišta dvojice gramatičara.

Premda je već 1812. godine bio objavljen niz napomena, komentara i kritika Appendinijeve gramatike, prozvani se autor na njih nije obazirao i nije unio korekcije u drugo izdanje gramatike iz 1828. godine.

Ključne riječi: hrvatski jezik, 19. stoljeće, gramatika, Šime Starčević, Franjo Maria Appendini

Doc. dr. sc. Marinko Šišak

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb
msisak@hrstud.hr

Dubrovački republikanizam i njegova uloga u tradiciji hrvatskoga republikanizma

Dubrovački aristokratski republikanizam, iako uvjetovan i determiniran sličnim ustrojbenim oblicima upravljanja gradom/državom, bio je jedinstven primjer u širim okvirima svojim specifičnim oblicima i praksama, a osobito svojom konzervativnom strukturom i perzistentnošću. Pragmatična realpolitika, da bi se održala, bila je prožeta ideološkim supstratima i često puta nevidljivim poveznicama. Dubrovački republikanizam, djelatno prakticiran u vrijeme trajanja Republike, inkrustiran je tijekom devetnaestoga, a jednim dijelom i dvadesetoga stoljeća u nizu ideologijskih okvira. Ideologiziranje dubrovačkoga republikanizma račva se u više odjelitih ili koegzistirajućih pravaca. S jedne strane u pokušaju obnove idealiziranog aristokratizma: a) u političko-djelatnom smislu u samom Dubrovniku (autonomaško-protalijanski, narodnjački, srbokatolički i drugi pokreti i pojedinci), b) refleksije u književno-publicističkom obliku (Vidali, Stojanović, Vojnovići); s druge strane upotreba cjelokupnog dubrovačkog kompleksnog nasljeđa u nacionalno-integracijskim procesima i ustrojavanju modaliteta vlasti (Gaj, Starčević, Strossmayer, Supilo, Radić i drugi). Izlaganje će se baviti dubrovačkom republikanizmom u tim koordinatama.

Ključne riječi: dubrovački republikanizam, hrvatski republikanizam, ideologija, aristokracija, demokracija, Ivan Gundulić, Ivan Stojanović

Dr. sc. Nikola Tolja

Dupska 7b
20 000 Dubrovnik
nikola.tolja@gmail.com

Dubrovački Srbi katolici od pojave do prerastanja u politički i kulturni pokret

Specifična pojava Srba katolika prikazala se u austrijskoj Dalmaciji u drugoj polovici XIX. stoljeća, osobito na prostoru uzduž jadranske obale od Boke kotorske do Splita i Kaštela. Dok se u ostalim sredinama zadržala na individualnoj, osobnoj razini, ili u najboljem slučaju na razini kružoka, u Dubrovniku je krajem XIX. i početkom XX. stoljeća ta pojava prerasla u snažan politički i kulturni pokret. O snazi pokreta svjedoči činjenica da su – u koaliciji s manjinskim autonomašima, i uz neznatan udio Srba pravoslavaca – vladali Dubrovnikom čitavo zadnje desetljeće XIX. stoljeća (od 1890. do 1899.). Ta dubrovačka iznimka bila je prvenstveno uvjetovana specifičnim, povijesno uvjetovanim dubrovačkim partikularizmom, ali i kao posljedica nekih drugim uzroka (povijesnih, političkih, geopolitičkih, filoloških, etnografskih, promidžbenih), sve do generacijskih i personalnih.

Ideološka osnova dubrovačkog srpskokatoličkog pokreta utemeljena je na čvrstu uvjerenju da su vjersko i nacionalno *dvije posebne, ničim uvjetovane, kategorije*, tj. da samim činom rođenja Hrvat ne postaje katolikom niti Srbin pravoslavcem, i obrnuto, nego da je to pitanje slobodna izbora i odluke svakoga osviještena čovjeka. U osnovi je tinjala težnja da katoličanstvo (ovijeno isključivo ljuskom hrvatstva) ne postane preprekom da se Grad (ranije samostalna država) oslobodi austrijskog jarma, te da mu povрати kakvu-takvu autonomiju i dostojanstvo. Dubrovčani su tome težili čitavo vrijeme nakon što je odlukama Bečkoga kongresa 1815. zauvijek nestala njihova, dotad slobodna, država. Manifestiralo se to naročito u vrijeme ilirizma, burne godine 1848. i slovinskoga pokreta od kraja 70-ih do sredine 80-ih godina XIX. stoljeća. Dubrovački srpskokatolički pokret uobličen je upravo na političkim zasadama slovinstva. Može se reći kako je slovinstvo, zapravo, u novim okolnostima, preraslo u srbokatolicizam, budući da im je politički program bio istovjetan. Crvena nit toga programa bila je: *pobjeći ispod austrijskog jarma i sreću potražiti osloncem na jugoslavensku političku ideju*. Realizacija te ideje tad je bila izglednija negoli u ranijemu narodnjačkom razdoblju jer su Srbija (u kojoj su srbokatolici ugledali južnoslavenski Pijemont) i Crna Gora nakon Berlinskoga kongresa 1878. postale slobodne države. Dakle, time je bio ostvaren *nucleus* budućeg jugoslovenstva, vjerovali su. Sukladno tome, a u vremenu kad nacionalna integracija u Dalmaciji, pa tako ni u Dubrovniku, još nije okončana, za-

okretali su Grad prema tome *nucleusu*. Da je jugoslavenstvo doista bila srpskokatolička politička težnja i preokupacija, potvrđuje činjenica da je nakon 1903., kad je putem politike *novoga kursa* nezaustavljivo nadirala ideja jugoslavenstva, koja je i realizirana 1918., *pokret jenjavao i ubrzo se potpuno ugasio*. Politiku *novoga kursa* inicirali su upravo dubrovački Srbi katolici predvođeni Antunom Pugliesijem te dubrovački narodnjaci i liberalni pravaši predvođeni Perom Čingrijom i Franjom Supilom.

Program srpskokatoličkog pokreta imao je četiri sastavnice: (1) ideološku; (2) političku; (3) kulturnu i (4) promidžbenu. Nositelji su bili najistaknutiji onodobni dubrovački intelektualci vlasteoske i građanske usmjerenosti (od kojih neki nisu stalno boravili u Dubrovniku), poput Meda Pucića, Matije Bana, Baltazara Bogišića, Milana Rešetara, Pera Budmanija, Luja Vojnovića, Petra Kolendića... Socijalna karta pokreta kasnije je upotpunjena srednjoškolskom omladinom, studentima, rimokatoličkim svećenstvom, obrtnicima i seljacima. Pokret se uspješno (ra)širio čitavim dubrovačkim područjem, od Konavala do Pelješca, a imao je velik broj aktivnih pobornika i simpatizera. Bilo ih je mnogo više negoli Srba pravoslavaca na dubrovačkomu području, a ovih je, prema popisu stanovništva 1900.–te, bilo 897.

O dubrovačkim Srbima katolicima, čak i u znanstvenim krugovima, dugo su vladale mnoge kontroverze, pa i zablude, kako sa hrvatske, tako i sa srpske strane. Sama pojava smatrana je efemernom, doživljavana je tabu-temom i *škakljivim* pitanjem, a pokret se nije ni spominjao. Posljedica takva odnosa prema toj povijesnoj pojavi, prema tom dubrovačkom specifikumu, manifestirala se u činjenici da je pokret dubrovačkih Srba katolika znanstveno rasvijetljen tek stoljeće i pol nakon oblikovanja.

Ključne riječi: Dubrovnik, Konavle, Pelješac, nacija, vjera, slovinstvo, jugoslavenstvo

Akademik Stanislav Tuksar

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11
10 000 Zagreb
stanislavtuksar@gmail.com

**Od Lamberta Courtoysa do Ludomira Rogowskog:
četiri stoljeća glazbenih migracija kao identitskoga obilježja
dubrovačke glazbene kulture**

Jedno od najvažnijih obilježja glazbene kulture Dubrovnika za vrijeme trajanja Republike, ali i poslije, bio je trajan priljev glazbe i glazbenika, što toj kulturi u cjelini daje snažan identitetski pečat kozmopolitizma. Reprezentativan primjer za tu pojavu jest činjenica da je za čitavo vrijeme postojanja i djelovanja Kneževe kapele (1301.–1808.) sudjelovanje stranih glazbenika bila jedna od njezinih najkarakterističnijih receptivnih konstanti. Tako su npr. samo u razdoblju visoke renesanse, tijekom XVI. stoljeća, 17 od 34 identificirana svirača Kneževe kapele te petorica od deset danas poznatih gradskih orguljaša bili praktički glazbenici, učitelji glazbe, skladatelji i/ili graditelji glazbala doseljeni u Dubrovnik iz krajeva izvan Republike ili drugih hrvatskih povijesnih zemalja. Za identificirane i katalogizirane notne muzikalije koje se čuvaju u desetak dubrovačkih glazbenih zbirki i arhiva taj je statistički omjer još viši: od desetak tisuća sačuvanih notnih arhivskih jedinica (i znatno veći broj skladbi) blizu 90 % skladateljski su proizvod inozemnih autora.

Za ranije razdoblje jedna od karakteristika dubrovačke glazbene kulture bila je i njezina emitivna sastojnica: dubrovački su glazbenici gotovo redovito tijekom XIV.–XV. stoljeća gostovali npr. na dvorovima bosanskih i hercegovačkih kneževa, vojvoda i hercega.

Ova će se migracijska komponenta posebno verificirati na nekoliko studijskih slučajeva ('case studies') glazbenika doseljenih i akulturiranih u Dubrovniku od XVI. do XX. stoljeća, među kojima francuskoga skladatelja Lamberta Courtoysa starijeg (oko 1520. – iza 1585.), preko Talijana Angela Marie Fresse (1759.–1835.) i Tommasa Restija (oko 1770.–1830.) do Poljaka Ludomira Michała Rogowskog (1881.–1954.).

Ključne riječi: glazbena kultura, Dubrovnik, Ludomir Rogowski, Lambert Courtoys

Izv. prof. dr. sc. Tamara Tvrković
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska 83d
10 000 Zagreb
ttvrkovic@hrstud.hr

Svi putevi vode u ... Dubrovnik – povezivanje sjevera i juga i hrvatski barokni slavizam

Dubrovnik je tijekom povijesti bio kulturno središte iz kojeg su potekli neki od naših najpoznatijih književnika i znanstvenika. Velik dio njih pripadao je intelektualnoj zajednici latinista koji su ostavili velik trag u cjelokupnoj hrvatskoj baštini. Osim pojedinaca, od kojih će najpoznatiji biti spomenuti i u ovom izlaganju, u dubrovačkim arhivima i samostanima nalaze se brojni rukopisi hrvatskih latinista koji su tamo došli na najrazličitije načine. Na primjeru jednog takvog rukopisa iz Samostana Male braće u Dubrovniku koji se čuva pod naslovom *Prodrōmon et una generalis Illyrici descriptio* bit će pokazano na koji način filolog pronalazi rukopis, kako ga atribuirati i kako činjenice koje postupno otkriva o rukopisu ponekad slične detektivskom romanu.

Dubrovnik je nezaobilazna polazišna točka ne samo za filologe, nego i za istraživače i znanstvenike različitih struka. To dokazuju ne samo mnogobrojni znameniti Dubrovčani, nego i rukopisi koji se čuvaju u Dubrovniku i koji tek čekaju biti otkriveni.

Ključne riječi: hrvatski latinisti, Dubrovnik, *res publica litteraria*, 17. i 18. st., rukopisna tradicija

Akademik Nenad Vekarić

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
Lapadska obala 6
20 000 Dubrovnik
nenad.vekaric@du.t-com.hr

**Utjecaj klanovske pripadnosti
na izbor osobnih imena dubrovačke vlastele**

Među dubrovačkom vlastelom ustoličila su se prilično čvrsta, ali nepisana pravila o nasljeđivanju imena. Prvi sin je dobivao ime po djedu s očeve, drugi po djedu s majčine strane. Prva kći dobivala je ime po baki s očeve, druga po baki s majčine strane. Od tih se pravila odstupalo u nekoliko slučajeva: a) kad bi domazet prvorodenom djetetu davao ime tasta, a ne vlastita oca; b) kad bi posmrče dobio ime po ocu, a ne po djedu; c) kad bi zbog djelovanja procesa kristijanizacije dijete dobilo ekvivalentno ime (*Luka* umjesto *Vuko*, *Ivan* umjesto *Đivo*) i d) iz pomodnih razloga. Jedan od pomodnih razloga narušavanja pravila o nasljeđivanju imena bilo je nadijevanje imena po hrvatsko-ugarskim kraljevima poslije 1358. godine kad je Dubrovnik prihvatio Krunu sv. Stjepana. No, ta pravila nisu kršila sva vlastela. Imena po hrvatsko-ugarskim kraljevima (Fridrik, Ludovik, Ferdinand, Sigismund i Vladislav) dominantno su davali pripadnici Gučetićeva klana (65,85 %), onog klana koji je 1358. godine bio nositelj akcije oko oslobađanja od mletačke vlasti i prihvaćanja hrvatsko-ugarske krune. S druge strane, ime glavnog mletačkog zaštitnika – *Marko* – bilo je odiozno Gundulićevu klanu, a koristili su ga uglavnom pripadnici Bobaljevićeva klana (95 %), koji su 1205. godine uz pomoć Mlečana srušili dotad vladajući Judin (Gundulićev) klan.

Ključne riječi: osobna imena, dubrovačka vlastela, Kruna sv. Stjepana

Dr. sc. Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10 000 Zagreb
dvidovic@ihjj.hr

Osobna imena u Dubrovniku i njegovu okružju

U predavanju se iznosi presjek razvoja osobnoimenskoga fonda u Dubrovniku te ga se uspoređuje s razvojem osobnoimenskoga fonda u njegovu okružju (Dubrovačkome primorju, Pelješcu, Konavlima i Boki kotorskoj te istočnoj Hercegovini) poglavito s obzirom na nacionalni i vjerski identitet. Posebna će se pozornost posvetiti odrazima oblikovanja hrvatskoga nacionalnog identiteta koji se ogleda u osobnim imenima, odnosu imena kršćanskoga Istoka i Zapada, mijenama u omjeru hrvatskih narodnih i kršćanskih imena te osobnim imenima stanovnika dubrovačkih kolonija.

Ključne riječi: Osobna imena, antroponimija, nacionalni identitet

Izv. prof. dr. sc. Sanja Vulić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83 d
10 000 Zagreb
sanja.vulicc@gmail.com

O jeziku Vice Petrovića

Hrvatski pjesnik Vice Petrović (1677.–1754.) rodom je s otoka Lopuda kraj Dubrovnika. Bio je kancelar, ugledni dužnosnik Dubrovačke Republike, a u povijesti hrvatske književnosti ponajprije je značajan kao pripadnik hrvatskoga latinizata, tj. autor poetskih djela na latinskom jeziku. O njegovoj pak hrvatskoj rukopisnoj zbirci *Pjesni razlike* – malo se znalo. Riječ je o 35 pjesama nastalih u razdoblju od 1717. do 1750., koje su očuvane marom prepisivača, a čuvaju se u Arhivu Male braće u Dubrovniku. Zahvaljujući toj zbirci, koju je godine 2008. priredio i objavio Ivice Martinović, nizu dubrovačkih baroknih pjesnika možemo pribrojiti i Vicu Petrovića koji je, poput npr. Ignjata Đurđevića, rođen poslije strašnoga potresa 1667., te pripada kasnomu baroku. U sklopu Petrovićevih *Pjesni razlike* nalazi se i tipično barokna ljubavna poema *San ljuveni*.

U izlaganju će biti provedena analiza poeme *San ljuveni* na svim jezičnim razinama. Utvrdit će se u kolikoj je mjeri s jezičnoga aspekta V. Petrović nasljedovatelj

dotadašnje dubrovačke barokne tradicije. U tom će dijelu posebna pozornost biti posvećena onim jezičnim obilježjima koja Petrovića povezuju ne samo s jezikom dubrovačke književnosti nego i jezikom dotadašnje hrvatske književnosti u cjelini. Također će se pokazati u kolikoj mjeri Petrović prihvaća nova jezična strujanja koja se profiliraju u hrvatskom štokavskom književnom jeziku XVIII. stoljeća.

Ključne riječi: Vice Petrović, Dubrovnik, kasni barok, hrvatski književni jezik, fonologija, morfologija, leksik, semantika

Prof. dr. sc. Antonija Zaradija Kiš

Institut za etnologiju i folkloristiku

Šubićeva 42

10 000 Zagreb

zaradija@ief.hr

Vlaho Bukovac i životinje: uz 160. obljetnicu rođenja

Posjet rodnoj kući Vlaho Bukovca u Cavtatu svakome će posjetitelju ostati upamćen po zanimljivim zidnim slikarijama među kojima se ističu prikazi različitih životinja koji pripadaju najranijem dobu Bukovčeva likovnoga stvaralaštva. Mnoštvo životinjskih motiva potaklo me na promišljanja o Bukovčevu odnosu prema prikazanim životinjama i njihovu simbolizmu te razlogu njihova pojavljivanja na zidovima rodne mu kuće. Zanimalo me i u kakvoj su vezi ti prikazi sa slikarevom biografijom »Moj život«, što ćemo istražiti u ovom radu kojim bismo obilježili 160. obljetnicu rođenja Vlaho Bukovca.

Ključne riječi: Vlaho Bukovac, životinje, *Moj život*

Prof. dr. sc. Mateo Žagar

Kristian Paskojević

Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

mzagar@ffzg.hr; k_paskojevic@yahoo.com

Dubrovačka i(li) srpska ćirilička (diplomatska) minuskula?

U paleografskoj literaturi prevladavaju mišljenja da je ćirilička diplomatska minuskula nastala i razvijala se u kancelarijama srpskih srednjovjekovnih vladara odakle joj se utjecaj širio u okolne zemlje, tako i u Dubrovnik (Čremošnik, Đorđić). Zato se nerijetko i naziva »srpskom diplomatskom minuskulom«. Iz toga se razvijala i zamisao – možda i ideologem – da je čitava »zapadna ćirilica«, u svim svojim varijetetima do XIX. st., upravo s tih prostora izvedena. Vodeći se ovjerenom spoznajom da je ćirilička minuskula oblikovana i razvijana pod presudnim utjecajem latiničke, u kulturi koja snažno oblikuje svoju bogatu diplomatsku tradiciju i koja izrasta iz bogatog konteksta međupisamskih (glagoljice, ćirilice i latince) i općekulturnih utjecaja (Zapada i Istoka), i to na širem okružujućem prostoru uključujući i zetsko-humsku tradiciju, usmjeravamo fokus na rezultate istraživanja V. Mošina, koji je nastanak ćiriličke minuskule postavio na jug, na prostore Dubrovnika (1949.) odnosno »zetsko-humske Dukljanske države u toku XI–XII. st« (1965.).

Naša istraživanja upućuju na vrlo visok stupanj vjerojatnosti da su i originalna diplomatska djela iz Dubrovačkog arhiva (s pečatima i potpisima) koja su u XIII. st. donosili srpski vladari u središtima svojih zemalja, pisali dubrovački pisari (diplomati?), ili ondje trajnije angažirani ili upravo onamo sa sročnim konceptom (ili uputama) poslani (Stojanović 1929). Da bismo jasnije istaknuli mogućnost kako je upravo Dubrovnik bio u to vrijeme jezgra širenja minuskulne pismenosti, pregledat ćemo korpus srpskih isprava XIII. stoljeća te usporediti pismo onih koje nemaju nikakav dubrovački kontekst s pismom onih koje ga imaju u ma kojem obliku. O uporabi pak ovakve minuskule u srpskoj diplomaciji iz druge polovice XIV. stoljeća nema nikakva spora (u poveljama kneza Lazara i despota Stefana; Mladenović 2003, 2007), no time se samo potiče pitanje o komunikacijama i smjerovima širenja ovoga tipa minuskulne ćirilice.

Provest ćemo i paleografsku (grafetičku i grafematičku) usporedbu dubrovačkih isprava vezanih za srpski kontekst iz XIII. stoljeća i iz prve polovice XIV. stoljeća s ispravama koje se odnose na Hum i Bosnu iz istoga vremena kako bismo procijenili tip i učestalost karakterističnih osobina.

Podsjećamo na to da je u posljednje vrijeme izražena čvrsta sumnja i u već pri-

lično uvriježenu hipotezu da je diplomatsku minuskulu u Bosnu uveo potkraj XIV. stoljeća pisar Tvrtkova dvora koji je onamo bio došao iz Srbije. Umjesto toga nudi se tumačenje da je spomenuti dijak bio sa zapadnohumskog prostora ili se mogao obučiti u samom Dubrovniku (Nakaš 2010).

Pretpostavka je da su nositelji dubrovačke ćiriličke pismenosti u srednjem vijeku bili zasigurno širi krugovi nego što su to bili pojedinačni pisari u »slavenskoj kancelariji«. Naposljetku, o tomu svjedoče i rukopisne liturgijske knjige i beletristika iz XV. i XVI. stoljeća, kao i u Veneciji 1512. otisnuto *Ofiće blaženoj Djevi Mariji*, te oslonac koji je dubrovačka minuskula bila Matiji Divkoviću i drugim bosanskim franjevcima u pisanju i tiskanju njihovih djela.

Ključne riječi: hrvatska (zapadna) ćirilica, diplomatska ćirilička minuskula

*Organizacijski odbor Četvrte kroatološke konferencije
Dubrovnik u hrvatskoj povijesti*

izv. prof. dr. sc. Mario Grčević (predsjednik), akademik Nenad Vekarić (upravitelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku), doc. dr. sc. Marinko Šišak (pročelnik Odjela za kroatologiju Hrvatskih studija), prof. dr. sc. Josip Talanga (voditelj Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu), dr. sc. Lovro Kunčević, Tomislav Vodička, prof. (glavni tajnik Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu)

Dubrovačka kulturno-povijesna baština jedinstveni je svjetski fenomen. Od ranosrednjovjekovnih početaka, preko teritorijalnoga, gospodarskoga i društvenoga razvoja srednjovjekovne komune, do petstoljetne političke samostalnosti i svekolikoga razvoja Dubrovačke Republike, svojim vrelima predstavlja najbogatije dokumentirani odsječak hrvatske povijesti. Iako na samom jugu hrvatskoga kulturnoga prostora, Dubrovnik je i u najkompliciranijim povijesnim trenucima sudjelovao u njegovoj izgradnji i trajno obilježio njegov identitet.

Na Četvrtoj kroatološkoj konferenciji predviđeno je da se okupe znanstvenici i proučavatelji koji će polazeći od veza i međusobnoga prožimanja dubrovačkoga prostora s drugim hrvatskim krajevima obraditi teme iz područja historiografije, književnosti, jezikoslovlja, filozofije, prirodnih znanosti, likovne kulture, glazbene povijesti, crkvene povijesti, političke povijesti, demografije, etnologije, gospodarstva i drugih područja, a koje su obilježile i oblikovale dubrovačku povijest i dubrovački identitet kao jednu od područnih sastavnica hrvatskoga kulturnoga prostora.

*Iz pozivnoga pisma koje u ime Organizacijskoga odbora potpisuju
Mario Grčević i Nenad Vekarić*

Kazalo sudionika

Bacalja, Robert 5, 14
Bakija, Katja 5, 14
Banić-Pajnić, Erna 15
Boban, Luciana 5, 16
Bogović, Lidija 5, 17
Brković, Ivana 6, 17
Car, Andrea 6, 42
Cetinić, Margit 3, 4
Čolak, Beat 6, 41
Dominković, Nikolina 3, 4, 8
Gabrić-Bagarić, Darija 4, 18
Grbavac, Branka 7, 20
Grčević, Mario 2, 3, 8, 21, 62, 63
Gvozdanović, Jadranka 4, 22
Holzer, Georg 7, 22
Ipšić, Irena 4, 23
Jembrih, Alojzije 5, 24
Jug, Kristina 24
Kapetanić, Niko 8
Kapetanović, Amir 6, 25
Katalinić, Vjera 6, 26
Katičić, Radoslav 10
Klinčić, Ivana 5, 26
Knezović, Pavao 5, 27

Kos-Lajtman, Andrijana 7, 28
Kralj-Brassard, Rina 4, 29
Krašić, Stjepan 6, 30
Kunčević, Lovro 3, 31, 62
Kutleša, Stipe 5, 31
Lazarević, Ivana 4, 23
Ligorio, Orsat 32
Lovrenović, Dubravko 8, 33
Lovrić Jović, Ivana 7, 34
Lupis, Vinicije B. 6, 35
Malić, Dragica 36
Marić, Marinko 8, 37
Marjanić, Suzana 38
Marks, Ljiljana 7, 38
Maštrović, Tihomil 7, 39
Matković, Stjepan 5, 40
Mićević-Đurić, Tatjana 6, 41
Morić-Mohorovičić, Borana 6, 42
Muraj, Lada 7, 43
Paskojević, Kristian 4, 60
Paušek-Baždar, Snježana 5, 44
Pavešković, Antun 3, 45
Pavić, Jasmina 5, 17
Perić Kaselj, Marina 5, 45
Peti-Stantić, Anita 7, 46
Petrak, Marko 3, 47
Polić Bobić, Mirjana 7, 48
Seferović, Relja 4, 48
Sivrić, Marijan 8, 49
Stojan, Slavica 3, 6, 50
Stolac, Diana 7, 51
Šišak, Marinko 4, 8, 52, 62
Talanga, Josip 3, 62, 68

Taraba, Ana 5, 16
Tolja, Nikola 5, 53
Tuksar, Stanislav 3, 55
Tvrčković, Tamara 4, 56
Ušković, Petar Croata 5, 27
Vekarić, Nenad 2, 3, 4, 57, 62, 63
Vetma, Gordana 4
Vetma, Matko 3
Vidović, Domagoj 4, 58
Vodička, Tomislav 62
Vukić, Aleksandar 5, 45
Vulić, Sanja 7, 58
Zaradija Kiš, Antonija 6, 59
Žagar, Mateo 4, 60

Sadržaj

Program	3 – 8
Radoslav Katičić Mjesto Dubrovnika u hrvatskoj povijesti	10 – 11
Sažetci	13 – 61
Organizacijski odbor	62
Pozivno pismo	63
Kazalo sudionika	64 – 66

Nakladnik
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagreb

Za nakladnika
Prof. dr. sc. Josip Talanga

Zagreb, studeni 2015.